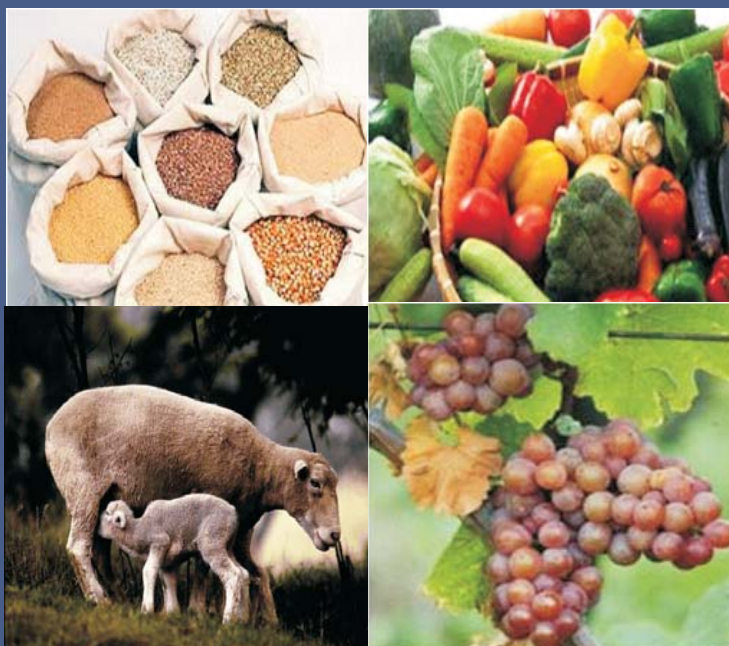

Popis poljoprivrede 2010

STRUKTURA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA

Agricultural Census 2010

STRUCTURE OF AGRICULTURAL HOLDINGS

TIPOLOGIJA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA TYPOLOGY OF AGRICULTURAL HOLDINGS

Podaci po opštinama
Data by municipalities

CRNA GORA
Zavod za statistiku
MONTENEGRO
Statistical Office

Popis poljoprivrede 2010

STRUKTURA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA

Agricultural Census 2010

STRUCTURE OF AGRICULTURAL HOLDINGS

TIPOLOGIJA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA

TYOLOGY OF AGRICULTURAL HOLDINGS

Podgorica, decembar 2011

Izdaje:

Zavod za statistiku Crne Gore
IV Proleterske 2, Podgorica

Za izdavača:

Mr Gordana Radojević, Direktorica

Pripremila Radna grupa:

Mr Jelena Zvizdojević, rukovodilac
Dragan Peković, Nataša Vojinović,
Jelena Aprcović, Nataša Vučković,
Branka Rajčević, Tanja Radinović
i Radmila Šišević

Prevod:

Katarina Bigović

Published by

Statistical Office of Montenegro
IV Proleterske 2, Podgorica

For the publisher:

Gordana Radojević, M.Sc. Director

Prepared by the working group:

Jelena Zvizdojevic, M.Sc. group leader,
Dragan Pekovic, Natasa Vojinovic,
Jelena Aprcovic, Natasa Vuckovic,
Branka Raicevic, Tanja Radinovic
and Radmila Sisevic

Translation:

Katarina Bigovic

Štampa :

IVPE - Cetinje
www.ivpe.me

Tiraž: 500 primjeraka

Printed by:

IVPE - Cetinje
www.ivpe.me

Print run: 500 copies

SADRŽAJ

Predgovor	5
Uvod.....	7
Metodološka pojašnjenja	9
Komentar	33
Ekonomska veličina poljoprivrednog gazdinstva.....	33
Tip poljoprivredne proizvodnje	38
Tabelarni dio sa komentarima.....	49

TABLE OF CONTENTS

Preface	6
Introduction.....	8
Methodological explanations	21
Comments	41
Economic size of agricultural holding	41
Type of farming (agricultural production).....	46
Tables with comments.....	49

S K R A Ć E N I C E / ABBREVIATIONS

-	nema pojave / <i>No occurrence</i>
ha	Hektar / <i>Hectare</i>
SO	Standardni output / <i>Standard Output</i>
KPZ	Korišćeno poljoprivredno zemljište / <i>Utilised agricultural land (UAA)</i>
GJR	Godišnja jedinica rada / <i>Annual Work Unit (AWU)</i>

PREDGOVOR

Podatke Popisa poljoprivrede u Crnoj Gori, a koji je realizovan 2010. godine, Zavod za statistiku je objavio kroz četiri osnovne knjige: „Ključne varijable – zemljišni i stočni fond”, „Korišćeno zemljište”, „Stočni fond” i „Teme od posebnog interesa”.

Međutim, radi lakše analize strukturnih karakteristika poljoprivrednih gazdinstava u Crnoj Gori, MONSTAT je dao i poseban doprinos koji se tiče tipologije poljoprivrednih gazdinstava.

Petom publikacijom, a koja nosi naziv „Tipologija poljoprivrednih gazdinstava“ dat je prikaz tipova poljoprivrednih gazdinstava shodno tipu poljoprivredne proizvodnje i ekonomskoj veličini. Podaci koji su prikazani u ovoj publikaciji, predstavljaju izvedene vrijednosti osnovnih podataka koji su prikupljeni popisom, a primjenom metode standardnog output-a. Primjena navedene metode zasnivala se na svim relevantnim međunarodnim preporukama, što sada omogućava potpunu uporedivost tipologije poljoprivrednih gazdinstava Crne Gore sa tipologijom koja se koristi u zemljama Evropske unije. Proces tipologije poljoprivrednih domaćinstava u Crnoj Gori, podržan je od strane IPA 2009 regionalnog projekta, preko kojeg je obezbijeđena ekpertska pomoć g-dina Miroslava Rednaka iz Slovenije. Posebnu zahvalnost dugujemo g-dinu Rednaku, kao i učesnicima projekta dr Aleksandri Despotović i dr Miomiru Jovanoviću sa Biotehničkog fakulteta na njihovoj pomoći i učešću u radu.

Kako je Zavod za statistiku Popis poljoprivrede, realizovao preko MIDAS projekta kojim koordinira Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, a kroz kreditnu liniju Svjetske banke, na kraju želimo da se zahvalimo svim institucijama koje je bilo neophodno uključiti u projekat Popisa, zbog pomenutog modela organizacije. Prije svega, posebnu zahvalnost dugujemo ASA Institutu iz Njemačke i kompaniji Praxis Montenegro, koje su u saradnji sa NVO Centrom za demokratsku tranziju iz Podgorice izvršili izbor popisivača i fazu prikupljanja podataka. Takođe, značajan doprinos u kreiranju neophodnih uslova za realizaciju projekta doprinio je menadžment tim MIDAS-a, kako iz Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja i Ministarstva finansija, tako i iz Svjetske banke, na čemu dugujemo zahvalnost.

Rezultati popisa pored publikacije biće dostupni i na drugim medijima (CD, Internet, itd.).

Podgorica, decembar 2011. godine

Direktorica

mr Gordana Radojević

PREFACE

The data from Census of Agriculture in Montenegro conducted in 2010 were published by Statistical Office of Montenegro - MONSTAT through four main books: 'Key Variables – Land and Livestock Resources', 'Utilised Land', 'Livestock Resources', and 'Topics of Special Interest'.

For the purposes of easier analysing the structural characteristics of agricultural holdings in Montenegro, MONSTAT gave a special contribution related to the typology of agricultural holdings.

The fifth publication under title 'Typology of Agricultural Holdings' presents the types of agricultural holdings in accordance with type of agricultural production and economic size. The data provided in this publication represent the derived values of basic data collected by the census, and by applying the standard output approach. The application of the mentioned approach was based on all relevant international recommendations, enabling now a complete comparability of the typology of agricultural holdings in Montenegro with the typology used in the EU countries. The process of the typology of agricultural holdings in Montenegro is supported by IPA 2009 MB project, through which the expert assistance of Mr. Miroslav Rednak from Slovenia was provided. A special gratitude we would like to acknowledge to Mr Rednak, as well as to participants of the project: Ms. Aleksandra Despotovic, PhD, and Mr. Miomir Jovanovic, PhD, from Biotechnical Faculty, for their assistance and contributions.

Since Statistical Office of Montenegro – MONSTAT conducted the Census of Agriculture via the MIDAS project which was coordinated by the Ministry of Agriculture and Rural Development, and under the loan of World Bank, we would like to thank to all institutions which were necessary to be included in the Census project because of the mentioned organisational model. Before all, a special gratitude we would like to acknowledge to ASA Institut, Germany, and to the company Praxis Montenegro, who performed selection of enumerators and data collection phase in cooperation with the NGO Centre for Democratic Transition, Podgorica. Also, an important contribution to the creation of necessary conditions for project implementation was done by MIDAS management team, both from the Ministry of Agriculture and Rural Development, and Ministry of Finance, as well as from the World Bank, which was gratefully acknowledged.

Census results in addition to the publication will be also available in other media (CD, Internet, etc.).

Podgorica, December 2011

Director

Gordana Radojevic, MSc

UVOD

U ovoj publikaciji opisani su tipovi poljoprivrednih gazdinstava. Radi lakše analize strukturnih karakteristika i ekonomskih rezultata poljoprivrednih gazdinstava urađena je klasifikacija poljoprivrednih gazdinstava po tipu poljoprivredne proizvodnje i ekonomske veličine. Tipovi poljoprivredne proizvodnje i ekonomske veličine poljoprivrednih gazdinstava, oba ova elementa, se zasnivaju na Standard Output-u različitih vrsta poljoprivredne proizvodnje.

Kao osnova za harmonizaciju sa EU uzeti su novi zakonski okviri koji se odnose na Popis poljoprivrede 2010. godine: Regulativa (EC) broj 1166/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta po pitanju istraživanja strukture farmi i istraživanja metoda poljoprivredne proizvodnje, kojom se povlači regulativa savjeta (EEC) 571/88 za nadzor strukture farmi; Regulativa (EC) br. 1242/2008 Uspostavljanje Zajedničke Tipologije poljoprivrednih gazdinstava od 8. decembra 2008. godine; Priručnik o implementaciji FSS i SAPM definicija; Priručnik za tipologiju i Preporuke za Popis poljoprivrede 2010 (FAO).

Od 1985. godine Tipologija je bila zasnovana na računanju Standardne Bruto Marže (Standard Gross Margins - SGM) koja je obuhvatala bruto proizvodnju, subvencije i specifične troškove. U međuvremenu Zajednička Poljoprivredna Politika Evropske Unije (Common Agricultural Policy) se drastično promijenila i većina direktnih plaćanja je odvojena. Zbog ovog razdvajanja direktnih plaćanja od 2005. godine nije bila održiva predhodna Tipologija na osnovu SGM, jer SGM bez subvencija bi mogao biti negativan, radi čega je uspostavljena nova tipologija (Priručnik za tipologiju) na bazi računanja Standard Output koeficijenta (SO). Glavne novine u tipologiji su upotreba SO umjesto SGM, izražavanje Ekonomske veličine gazdinstva direktno u eurima i sl.

MONSTAT je, preko projekta IPA 2008 Multy-beneficiary programme on Statistical cooperation, nazvan Project 8 - Transmission of Results from Farm Structure Survey to Eurostat, u saradnji sa kolegama sa Biotehničkog fakulteta izračunao i dostavio Eurostatu SO 2007 koeficijent u skladu sa Priručnikom za tipologiju (Typology Handbook RI/CC 1500 rev 3). SO vrijednost je prosječna SO vrijednost za pet uzastopnih godina, odnosno za 2005, 2006, 2007, 2008 i 2009., izračunata u EUR za svaku godinu posebno. Cilj ovoga projekta je bio da zemlje učesnice razumiju zahtjev za dostavljanjem strukturnih podataka popisa poljoprivrede u Eurostatovu bazu podataka kao i da zemlje učesnice razumiju zahtjev za dostavljanje SO koeficijenta takođe Eurostatu. Projekat je bio regionalnog karaktera. Crna Gora, odnosno Zavod za statistiku je ispunio očekivani cilj i dostavio Eurostatu SO 2007 koeficijent i Metodološki izvještaj koji sadrži objašnjenje izvora podataka korišćenih za računanje SO koeficijenta i objašnjenje načina računanja. MONSTAT dostavlja i transmiseone tabele za prenos podataka iz baze podataka Popisa poljoprivrede u Eurofarm bazu podataka za ekspertsku procjenu. Transmiseone tabele su u skladu sa EU dokumentom CPSA/SB/665, rev. 6 Eurofarm Manual for Data Suppliers Farm Structure Survey 2010 and Survey on Agricultural Production Methods. Planirano je da se podaci iz popisa poljoprivrede dostave Eurostat-u u prvoj polovini 2012. godine.

Trenutno ova publikacija kao i prethodne četiri su prezentovanje rezultata Popisa poljoprivrede za nacionalne potrebe. Eurostat će uraditi Tipologiju nakon dostavljanja podataka iz naše baze u Eurofarm bazu podataka.

Tipologija gazdinstava je urađena na način da su homogene grupe poljoprivrednih gazdinstava obuhvaćene u većim ili manjim nivoima agregacije na bazi SO koeficijenta svih poljoprivrednih proizvoda.

INTRODUCTION

This publication describes types of agricultural holdings. For the purposes of easier analysis of structural characteristics and economic results of agricultural holdings, there was performed the classification of agricultural holdings by type of agricultural production (farming) and economic size. Types of agricultural production and economic size of agricultural holdings, both these elements are based on Standard Output of different types of agricultural production.

As the basis for harmonisation with the EU standards, new legal frameworks referred to the Census of Agriculture 2010 were used: Regulation (EC) No 1166/2008 of the European Parliament, of the Council on farm structure surveys and the survey on agricultural production methods and repealing Council Regulation (EEC) No 571/88, and the survey on agricultural production methods and repealing Council Regulation (EEC) No 571/88; Regulation (EC) No 1242/2008 of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings; Handbook on implementing FSS and SAPM definitions; Typology Handbook; and FAO Recommendations for Census of Agriculture 2010.

Since 1985, the Typology of the agricultural holdings was based on calculating Standard Gross Margins (SGM) including the gross output, subsidies, and specific costs. In the meantime, the Common Agricultural Policy has drastically changed, and the majority of the direct payments have been decoupled. Due to this decoupling of direct payments since 2005, it was not possible to maintain the previous typology based on SGM, because a SGM without subsidies could be negative, and therefore a new typology (Typology Handbook) has been established based on Standard Output (SO) coefficient calculated. Main innovations in the Typology are: use of the SO instead of the SGM; expression of the economic size of holding directly in Euro, etc.

Through the IPA 2008 Multi-Beneficiary Programme on Statistical Cooperation (Project 8-Transmission of Results from Farm Structure Survey to Eurostat), Statistical Office of Montenegro - MONSTAT has calculated in cooperation with the Biotechnical Faculty colleagues the SO 2007 coefficient, and submitted it to Eurostat in accordance with the Typology Handbook RI/CC 1500 rev 3. The SO value is the average SO value for five consecutive years, i.e. 2005, 2006, 2007, 2008, and 2009, calculated in Euro for every year respectively. The aim of this project was to make the request for transmission of structural data from census of agriculture in Eurostat database understandable to participating countries, as well as to make the request for SO coefficient transmission to Eurostat understandable to participating countries. The project was regional one. Montenegro, i.e. MONSTAT has achieved expected objective, and SO 2007 coefficient and Methodological report with details on data sources used for SO coefficient calculation and details on calculation methods were provided to Eurostat. MONSTAT also provides transmission tables for the data transmission from the Census of Agriculture database to Eurofarm database to be assessed by experts. The transmission tables are in accordance with the EU document CPSA/SB/665, rev. 6 Eurofarm Manual for Data Suppliers Farm Structure Survey 2010 and Survey on Agricultural Production Methods. There is a plan for the agricultural data to be provided to Eurostat in the first half of 2012.

Currently, this publication, as well as previous four publications, is the presentation of Census of Agriculture results for the national needs. Eurostat will do the Typology after the data transmission from our database to Eurofarm database.

The typology of holdings is done by the approach that homogenous groups of agricultural holdings are covered in larger or smaller aggregation levels based on the SO coefficients of all agricultural products.

METODOLOŠKA POJAŠNJENJA (Iz Priručnika za Tipologiju)

Metodologija korišćena prilikom izrade ove publikacije i uopšte za izračun SO koeficijenta kao i Ekonomske veličine gazdinstva i Tipa poljoprivredne proizvodnje preuzeta je iz Priručnika za Tipologiju i ovim putem objavljujemo njene djelove.

1. OSNOVNI PRINCIPI I DEFINICIJE

Priručnik za Tipologiju pridržavao se osnovnih principa i to:

- pojednostavljivanje
- usklađenost između država članica EU.

Tipologija Zajednice za poljoprivredna gazdinstva je jedinstvena klasifikacija gazdinstava u Evropskoj uniji zasnovana na njihovoj vrsti bavljenja poljoprivredom (tipu poljoprivredne proizvodnje) i ekonomskom veličinom. Određivanje ova dva elementa se zasniva na SO različitih vrsta poljoprivredne proizvodnje. Dodatno, gazdinstva se mogu svrstati i prema značaju OGA (drugim korisnim aktivnostima) gazdinstva. Tipologija se sastavlja na način da se homogene grupe gazdinstava mogu agregirati na višem ili nižem nivou.

DEFINICIJE su sljedeće:

a) "**Standardni output**" (SO), poljoprivrednog proizvoda (biljnog ili stočnog) je monetarna vrijednost poljoprivrednog outputa po proizvođačkoj cijeni (cijeni na farmi). SO uključuje direktna plaćanja, porez na dodatu vrijednost i poreze na proizvode. Države članice obračunavaju regionalne SO koeficijente za svaki proizvod kao prosječne vrijednosti za referentni period.

b) "**Ekonomska veličina gazdinstva**" je vrijednost njegovog **ukupnog SO**. To je zbir individualnog SO svih poljoprivrednih proizvoda prisutnih na gazdinstvu i izraženih u eurima. Prema Regulativi Komisije (EK) br. 1242/2008 od 8. decembra 2008. godine postoje 14 klasa ekonomskih veličina.

c) "**Tip poljoprivredne proizvodnje gazdinstva**" je sistem proizvodnje gazdinstva koja je okarakterisana relativnim učešćem različitih proizvodnji u ukupnom SO gazdinstva. U zavisnosti od količine detalja koji se traže, postoje tri osnovna nivoa bavljenja poljoprivredom: *9 generalnih tipova, 21 glavnih i 62 posebnih.*

d) "**Značaj drugih korisnih aktivnosti (OGA) gazdinstva**" se definiše kao učešće prometa OGA u ukupnom prometu gazdinstva (uključujući direktna plaćanja). U zavisnosti od ovog procijenjenog učešća OGA, poljoprivredna gazdinstva se klasifikuju prema grupama procenata (od 0 do 10%, od 10% do 50%, preko 50%).

Iz praktičnih razloga, klasifikacija poljoprivrednih gazdinstava se ne može bazirati na finansijskim informacijama koje su evidentirane pojedinačno za svako gazdinstvo. Zbog toga, klasifikacija se zasniva na finansijskom koeficijentu izračunatom kao regionalni prosjek: SO i na informacijama o strukturi (hektari i grla) prikupljenim u okviru istraživanja o strukturi farmi (FSS) i preko mreže računovodstvenih podataka o farmi (FADN).

2. ODREĐIVANJE REGIONALNIH KOEFICIJENATA STANDARDNOG OUTPUTA

Standardizovana klasifikacija poljoprivrednih gazdinstava u tipologiji regulisanoj na nivou Zajednice fokusira se na tipu poljoprivredne proizvodnje i ekonomske veličine i zasniva se na ekonomskom kriterijumu, **SO-u**.

Definicije i principi za izračunavanje SO koeficijenata

SO poljoprivrednog proizvoda (biljna ili stočna proizvodnja) je monetarna vrijednost poljoprivredne bruto proizvodnje po proizvođačkim cijenama – cijenama na farmi (Proizvođačka cijena, odnosno cijena na farmi je cijena najčešće korišćena u statistici Ekonomskim računima za poljoprivredu, FADN-u, statistici cijena u Eurostat-u i u DG AGRI-ju). Troškovi marketinga (i prevoza) su troškovi i nijesu oduzeti od cijena koja će se koristiti u izračunavanju standardnog outputa):

- uključujući prodaje, korišćenje farmi, potrošnje farme i promjene u zalihama,
- uključujući i vrijednost glavnih i sekundarnih proizvoda. Glavni proizvod je obično onaj sa najvećom vrijednošću; ostali se proizvodi uzimaju kao sekundarni,
- isključujući direktna plaćanja, porez na dodatu vrijednosti i poreze na proizvode: nema direktnih plaćanja (vezanih, nevezanih).

Sekundarni proizvodi se vrednuju ako se prodaju ili koriste na farmi. Cijena na farmi je cijena proizvoda prije nego što se bilo kakva oduzimanja sprovedu za troškove prevoza ili marketinga. Ako se u nekom regionu proizvod ne može prodati bez pakovanja, cijena na farmi bi trebalo da odražava cijenu pakovanog proizvoda.

SO je vrijednost jedinice: za svaki tip biljne proizvodnje odgovara jednom hektaru (ili jednom aru = 100 m² za pečurke), a za stočnu proizvodnju odgovara jednom grlu (ili 100 grla kod živine) ili jedne košnice kod pčela. U FSS odgovara oblasti i stoci kao prema evidenciji u datom vremenu, dok u FADN-u odgovara godišnjem prosjeku.

Podaci koji se koriste za izračunavanje SO pokrivaju dvanaestomjesečni period proizvodnje (kalendarska ili poljoprivredna godina). Ako je period proizvodnje za biljke i stoku različit od 12 mjeseci, cifre bi trebalo prebaciti u vrijednosti koje se odnose na period od 12 mjeseci u kontinuitetu.

Dati SO za region i karakteristike se nazivaju regionalnim SO koeficijentima.

Makar jednom svake desete godine, kada se FSS sprovodi u obliku popisa, ažuriraju se osnovni podaci za određivanje SO. U okviru desetogodišnjeg perioda SO koeficijenti se ažuriraju svaki put kada se pojavi novi FSS.

Kako bi se ublažili efekti kratkoročnih fluktuacija, koje mogu biti znatne u ciklusnom uzgoju životinja ili hortikulturi, SO koeficijenti se izračunavaju kao prosjek tokom referentnog perioda pokrivajući pet kalendarskih ili poljoprivrednih godina.

Za FSS godinu N, SO koeficijenti su prosjek godine N-5 na godinu N-1. Zbog toga za FSS 2010, države članice izračunavaće SO koeficijente kao prosjek 2005-2009. Sve države članice moraju da koriste istih pet godina, čak iako je istraživanje predviđeno za godinu prije toga.

Osnovni podaci za određivanje SO i izračunati SO se zasnivaju na **euru**. Za države članice koje ne učestvuju u Ekonomskoj i Monetarnoj zajednici, SO se preračunavaju u euro koristeći prosječne stope kursa za referentni period. Ove stope su iskomunicirane od strane Eurostata prema ovim državama članicama. SO se može zaokružiti na najbližih 5 eura kada to odgovara i na najmanje cente eura. Zaokruživanje se primjenjuje u posljednjoj fazi izračunavanja, tj. kada se SO koeficijenti šalju Eurostat-u.

Proizvodi koji se uzimaju u obzir

Regionalni SO koeficijenti se izračunavaju za svako korišćenje zemljišta i karakteristike stočne proizvodnje u Zajednici FSS, osim ako karakteristika ima nisku učestalost u regionu koji se razmatra.

U SO izračunavanju, prerada poljoprivrednih proizvoda ne bi trebala da se uzima u obzir, čak i ako je ta aktivnost usko povezana sa proizvodnjom (mlijeko u maslac, pavlaku, sir), osim za vino i maslinovo ulje. Zato, ukoliko se mlijeko iz regiona obično pretvara u sir, u izračunavanju SO krave muzare uzima se u obzir vrijednost mlijeka, a ne vrijednost sira.

Posebna izračunavanja za biljne proizvode

Regionalni SO koeficijenti za biljne proizvode se određuju za jedinice oblasti, tj. za hektar (za ar u slučaju pečuraka). Podaci koji su potrebni za izračunavanje, tj. monetarna vrijednost outputa takođe treba da se izračuna po hektaru.

Output je izrađen od glavnih proizvoda kao što su žitarice plus sekundarni proizvodi, kao što je slama prikupljena od žitarica koja se koristi na farmi ili za prodaju. U slučaju glavnih biljaka, output za dvanaest mjeseci generalno odgovara jednoj žetvi. Za proizvode u hortikulturi, output za dvanaest mjeseci može da pokrije nekoliko sukcesivnih prinosa. Za stalne usjeve (voće, loze, itd.) trebalo bi uzeti u obzir ukupan period kultivacije kako bi se odredio prosječan godišnji output. Ne oduzima se zamjena za vrijednost od outputa za stalne usjeve.

Posebna izračunavanja za životinjske proizvode

Bruto output se sastoji od glavnih proizvoda kao što su mlijeko, jaja, plus sekundarni proizvodi kao što su telad i vuna. Đubrivo se ne smatra sekundarnim proizvodom u stočnoj proizvodnji.

Regionalni SO koeficijenti se računaju po grlu stoke. Za živinu, SO se izračunava za 100 komada živine i za pčele po košnici.

Za karakteristike gdje je period proizvodnje manji od 12 mjeseci u kontinuitetu, npr. "Ostale svinje" i "Pilići", period se mora produžiti na dvanaest mjeseci. U slučajevima kada je period proizvodnje za stoku duži od jedne godine, npr. "Koke nosilje" ili "Krave muzare", SO se računa za period od dvanaest mjeseci.

Sve cijene koje se koriste za izračunavanje SO u godini N, odgovaraće godini N. To je pojednostavljivanje izračunavanja koje je i izbjegavanje uticaja inflacije na cijenu stoke u vrijeme kada ulaze u kategoriju.

Na primjer, vrijednost krave muzare u 2005. godini trebalo bi da uzme u obzir i vrijednost steonih junica u 2005. godini.

Cijene stoke se mogu pronaći, na primjer, u nedeljnim izvještajima o tržišnim cijenama (životinjskog mesa i žive stoke). Cijena koja se plaća farmerima može da se razlikuje od statističkih cijena zbog nekih marketing troškova, kao što se troškovi za prevoz i porezi, klanice oduzimaju od cijene mesa. Ali ova moguća marketing oduzimanja ili troškovi prodaje **ne bi** trebalo oduzimati jer se SO odnosi na output koji se vrednuje po cijeni na farmi.

3. INVENTAR I IZBOR IZVORA PODATAKA

Podaci koji su potrebni za izračunavanje SO

Osnovni podaci koji su potrebni za izračunavanje SO su:

- prinos (prosječan prinos u regionu ili državi članici)
- fizička količina koja se proizvede
- cijene
- obrađivana površina
- broj stoke - žive i zaklane
- tehničke informacije, kao dužina ciklusa proizvodnje, produktivnosti stoke, mortalitet mladih, itd.

Inventar izvora podataka

Postoji niz različitih vrsta izvora podataka koji se mogu koristiti za izračunavanje SO. Naravno, u različitim državama članicama izvori podataka nijesu isti, ali glavni izvori podataka su navedeni ispod, prema prioritetu:

1) istraživanje o strukturi farmi (FSS) – Eurostat

Istraživanje Zajednice o strukturi farmi pruža statistiku o strukturi poljoprivrednih gazdinstava (površina i stoka) na različitim geografskim nivoima. Svaka država članica je odgovorna za sprovođenje dvije vrste istraživanja o strukturi farmi:

- popis poljoprivrednih gazdinstava najmanje svake desete godine
- posredno istraživanje na bazi uzorka u međuvremenu, na primjer, svake treće godine

2) Poljoprivredne cijene – Eurostat i DG AGRI

Eurostat upravlja dvijema vrstama statistike cijena u poljoprivredi:

- Statistika apsolutnih cijena u poljoprivredi
- EU indeksi cijena u poljoprivredi.

Nacionalna nadležna tijela država članica (nacionalne statističke kancelarije i/ili ministarstva poljoprivrede) su odgovorna za prikupljanje apsolutnih cijena i izračunavanje prosječnih cijena za svoje države, kao i za izračunavanje indeksa cijena. Periodičnost je mjesečna ili godišnja.

U okviru sprovođenja CAP-a, DG za poljoprivredu i ruralni razvoj prikuplja tržišne cijene (sistem informacija o tržištu). Periodičnost može biti nedeljna.

3) Biljna i stočna proizvodnja – Eurostat

Ovo su mjesečne i godišnje statistike o poljoprivredi, na primjer:

- Statistika o proizvodnji biljnih proizvoda (površina pod kulturom, proizvedena količina, prinos)
- Statistika o mlijeku (količina prikupljenog mlijeka, upotreba mlijeka)
- Proizvodnja mesa (broj zaklane stoke, težina mesa)
- Statistika o stoci (struktura stada, broj grla prema kategoriji), od 1 do 3 puta godišnje

4) Administrativne baze podataka (nacionalne i regionalne), na primjer:

- Sistem integrisanog upravljanja i kontrole (eng.Integrisanilntegrated Administration and Control System - IACS)
- Sistem za identifikaciju i registraciju goveda
- Registar organskog uzgajanja

5) Istraživački i savjetodavni instituti (državni ili privatni), na primjer:

- Savjetnici za poljoprivredu
- Istraživački instituti
- Proizvođačke organizacije
- Računovodstvene kancelarije

Istraživački i savjetodavni instituti obično mogu da pruže stručnu pomoć i tehničke reference. U nekim državama proizvođačke organizacije imaju takođe svoje tehničare i eksperte. Oni mogu biti posebno korisni kada se traže informacije o proizvodnji manjeg obima sa ne tako velikim ekonomskim značajem.

6) Posebna istraživanja

Posebna istraživanja se zasnivaju na uzorku farmi. Potrebne informacije se prikupljaju kroz upitnik. Ukoliko je uzorak dobro dizajniran, istraživanje pruža niz pouzdanih i uporedivih rezultata.

7) Mreža podataka o računovodstvu farmi (Farm Accountancy Data Network - FADN)

Baza podataka FADN sadrži računovodstvene podatke koje izdaje računovodstvo iz uzorka farmi. Pored finansijskih podataka, prikupljaju se informacije o proizvodnji farme (površina, količina...).

8) Ekonomski računi u poljoprivredi (EAA)

Glavna svrha Ekonomskih računa u poljoprivredi je da se analizira proces proizvodnje i osnovni prihod koji se dobija njime. Zbog toga, računi se zasnivaju na konceptu ekonomske grane. EAA se može koristiti za provjeru validnosti SO koeficijenata nakon njihovog izračunavanja.

Podaci za izračunavanje SO koeficijenata se mogu uzeti iz jednog ili više izvora. Države članice bi trebalo takođe da povedu računa da koriste koherentne izvore podataka; npr. između prinosa i površine. U FSS-u površina pod žitaricama se odnosi na površinu, dok u istraživanju o biljnoj proizvodnji na požnjevenu površinu. Mogu se primijeniti koeficijenti korekcije.

Trebalo bi da se koristi izvor koji je najpouzdaniji za svaki element u računanju. U nastavku opisano je kako da se napravi izbor kada postoji više od jednog izvora

Ocjena i izbor izvora podataka prije izračunavanja (*a priori procjena*)

Odluke koje se tiču izbora izvora podataka treba da se donose od slučaja do slučaja. Svaki izvor podataka ima svoje prednosti i mane, a onaj koji izgleda najpouzdaniji se izabere za parametre koji su potrebni. Čak iako jedan izvor sadrži veliki broj cifara, u praksi se ne može koristiti pošto nije jednako pouzdan za svaki niz podataka.

Ocjena izvora podataka nakon izračunavanja (*a posteriori assessment*)

Često je nemoguće da se ocijeni *a priori* koliko je neki izvor relevantan ili reprezentativan. Ukoliko je samo jedan izvor dostupan, mora se koristiti čak iako nije dobar.

Najčešći ali i najkompliciraniji slučaj je kada dva suprotstavljena izvora daju dva različita rezultata ali ocjena *a priori* ne daje jasnu razliku. *Posteriori* kriterijum mora da se koristi nakon toga kako bi se ocijenilo korišćenje jednog ili drugog izvora:

- Uticaj na klasifikaciju farmi (prema vrsti proizvodnje i ekonomske veličine)
- Savjet eksperta
- Poređenje između SO koeficijenata za istu karakteristiku u različitim regionima: da li je rangiranje među regionima realno?
- Poređenje sa FADN rezultatima ili sa EAA.

Šta možemo uraditi ako nema dostupnog izvora podataka?

Ponekad je teško da se pronađu potrebni podaci za izračunavanje SO u postojećim izvorima podataka, posebno ako su ti specifični podaci rijetki ili se ne koriste često. U tom slučaju sljedeći savjeti mogu da budu od koristi:

- Provjeriti da li ti specifični podaci postoje u susjednim regionima ili državama, da li se mogu koristiti i na koji način.
- Ukoliko je moguće izraditi specifično istraživanje, na primjer pored farmera koji pripadaju FADN
- Konsultovati eksperte; izraditi listu kontakt osoba i tražiti njihovo mišljenje.

Zaključak

SO koeficijenti se uglavnom koriste za izračunavanje tipologije, tj. da se klasifikuju farme. Ova klasifikacija se koristi da se predstave rezultati FSS-a i FADN-a, da se izmjere FADN rezultati i da se olakša analiza i poređenje između država članica.

Države članice mogu da koriste SO kao indikatore.

Zbog toga, uprkos tome što su dostupni izvori podataka rijetko besprijekorni, države članice treba da se pobrinu da se SO koeficijenti izračunavaju pažljivo, kako bi se dobili realni i jasni rezultati.

4. AŽURIRANJE I SLANJE SO KOEFICIJENATA

Makar jednom u deset godina, u vrijeme kada se FSS sprovodi u obliku popisa, osnovni podaci za određivanje SO se obnavljaju na bazi metoda "**direktnog posmatranja**".

Između dva popisa FSS, SO koeficijenti se ažuriraju svaki put kada postoji novo istraživanje o strukturi farmi. Ažuriranje se radi:

- Koristeći metod "**direktnog posmatranja**", ili
- Koristeći metod "**ažuriranja**" za ažuriranje SO vrijednosti.

5. ODREĐIVANJE EKONOMSKE VELIČINE POLJOPRIVREDNOG GAZDINSTVA

Opšta definicija

Ekonomska veličina gazdinstva je jednaka ukupnom SO. Svaki hektar ili grlo stoke koje se nalazi na gazdinstvu se pomnoži sa odgovarajućim SO koeficijentom, dati rezultat za svaku karakteristiku je pojedinačni SO te karakteristike. Suma pojedinačnih SO-a je ekonomska veličina gazdinstva. Kao podsjetnik, nijedna vrijednost za subvencije i za ostale korisne aktivnosti direktno u vezi sa gazdinstvom nije uključena u ekonomsku veličinu gazdinstva.

Ukupna ekonomska veličina gazdinstva zbog toga zavisi od njegove strukture (broj hektara i životinja) i od SO koeficijenata koji se primjenjuju u regionu u kojem se nalazi gazdinstvo.

Drugim riječima, ekonomska veličina gazdinstva odgovara output-u koji farmer može očekivati potencijalno da dobije od svoje zemlje i stoke u datom regionu.

Klase ekonomskih veličina

Farme se klasifikuju prema svojim ekonomskim potencijalima u 14 klasa ekonomske veličine.

Klase ekonomske veličine koriste se:

- da bi se ustanovila granična vrijednost, tzv. prag koji definiše oblast posmatranja za FADN.
- da bi se ustanovio plan selekcije gazdinstava da bi bili dio FADN uzorka, a kao rezultat toga, da bi se izmjerili rezultati FADN.
- da bi se prikazali rezultati poljoprivrednih gazdinstava podijeljeni na jasne klase veličina na nacionalnom ili EU nivou.

6. ODREĐIVANJE TIPOVA POLJOPRIVREDNE AKTIVNOSTI GAZDINSTVA

Tip poljoprivredne proizvodnje je sistem proizvodnje gazdinstva koji je okarakterisan relativnim učešćem različitih proizvodnji u ukupnom SO gazdinstva.

Osnova za klasifikaciju

Klasifikacija poljoprivrednih gazdinstava prema vrsti poljoprivredne djelatnosti se zasniva na:

(1) definiciji pet glavnih grupa **specijalnih poljoprivrednih gazdinstava**:

- usjevi (opšti)
- hortikultura (povrće i cvijeće)
- stalni usjevi (vinova loza i voće)
- stoka za ispašu (goveda za mlijeko i meso, ovce, koze)
- biljojedi (svinje, živina i zečevi)

(2) prepoznavanju značaja **mješovitih gazdinstava**, koje ima dvije posljedice:

- izbor 2/3 granične vrijednosti ispod koje se gazdinstvo ne smatra specijalizovanim;
- definiciji tri mješovite grupe sa različitim kombinacijama:
  - kombinacija biljnih proizvoda,
  - kombinacija životinjskih proizvoda,
  - kombinacija biljnih i životinjskih proizvoda.

Klasifikacija ima tri nivoa tipa poljoprivrednog uzgajanja:

- 9 **opštih** tipova, uključujući vrstu za ostala gazdinstva,
- 21 **glavni** tip,
- 62 **posebna** tipa.

Određivanje tipa poljoprivrednog uzgoja

Tip poljoprivrede jednog poljoprivrednog gazdinstva je određen značajem svakog preduzeća u ukupnom SO farmi: tj. učešćem određenog prethodno definisanog SO u ukupnom SO farmi. Definišu se 16 djelimičnih SO. "Polovi" P1 do P5 odgovaraju pet glavnih grupacija specijalizovanih gazdinstava, tj. pet glavnih tipova uzgoja:

P1 specijalovana gazdinstva sa usjevima

P2 specijalizovana gazdinstva sa hortikulturom

P3 specijalizovana gazdinstva sa stalnim usjevima

P4 specijalizovana gazdinstva sa stokom za ispašu

P5 specijalizovana gazdinstva sa životinjama koje se hrane biljnom hranom i sjemenjem

Vrste klasa prema veličini koje se koriste u bazi podataka Eurofarm se definišu u skladu sa sljedećim:

Klase Ekonomske veličine gazdinstava:

- Manje od 2 000 eura
- Od 2 000 do 4 000 eura
- Od 4 000 do 8 000 eura
- Od 8 000 do 15 000 eura
- Od 15 000 do 25 000 eura
- Od 25 000 do 50 000 eura
- Od 50 000 do 100 000 eura
- Od 100 000 do 250 000 eura
- Od 250 000 do 500 000 eura
- Od 500 000 do 750 000 eura
- Od 750 000 do 1 000 000 eura
- Od 1 000 000 do 1 500 000 eura
- Od 1 500 000 do 3 000 000 eura
- 3 000 000 i više

Tip farme (jednocifreni nivo):

- 1 Ratarstvo
- 2 Hortikultura (povrće, cvijeće i ukrasno bilje)
- 3 Stalni zasadi (vinova loza i voće)
- 4 Uzgoj stoke (goveda, ovce, koze)
- 5 Specijalizovana za uzgoj svinja i živine
- 6 Mješovita biljna proizvodnja
- 7 Mješovita stočna proizvodnja
- 8 Mješovita biljna i stočna proizvodnja
- 9 Nerazvrstana gazdinstva

Tip farme (dvocifreni nivo):

U postojećoj bazi podataka:

- 15 Specijalizovana za žita, uljarice i proteinske biljke
- 16 Opšti ratarski usjevi
- 21 Specijalizovana za hortikulturu u zaštićenom prostoru
- 22 Specijalizovana za hortikulturu na otvorenom
- 23 Ostala hortikultura

- 35 Specijalizovana za vinogradarstvo
- 36 Specijalizovana za voće i citrusne
- 37 Specijalizovana za masline
- 38 Različiti stalni usjevi kombinovano

- 45 Specijalizovana za proizvodnju mlijeka
- 46 Specijalizovana za goveda - uzgoj i tov
- 47 Uzgoj goveda za mlijeko i tov kombinovano
- 48 Ovce, koze i ostale životinje za ispašu

- 51 Specijalizovana za svinje
- 52 Specijalizovana za živinu
- 53 Različite kombinacije svinja i živine

- 61 Mješovita biljna proizvodnja

- 73 Mješovita stoka, uglavnom stoka za ispašu
- 74 Mješovita stoka, uglavnom svinje i živina

- 83 Ratarstvo - stoka za ispašu kombinovano
- 84 Različiti usjevi i stoka kombinovano

- 90 Nerazvrstana gazdinstva

Tip farme (trocifren nivo):

- 151 Specijalizovana za žitarice (osim riže), uljane i proteinske biljke
- 152 Specijalizovana za rižu
- 153 Specijalizovana za žitarice, uljane, proteinske biljke i rižu kombinovano

- 161 Specijalizovana za korijenaste biljke
- 162 Žitarice, uljane, proteinske i korjenaste biljke kombinovano
- 163 Specijalizovana za povrće za preradu
- 164 Specijalizovana za duvan
- 165 Specijalizovana za pamuk
- 166 Različite ratarske biljke kombinovano

- 211 Specijalizovana za povrtlarstvo u zaštićenom prostoru
- 212 Specijalizovana za cvijeće i ukrasno bilja u zaštićenom prostoru
- 213 Specijalizovana za kombinacije povrća, cvijeća i ukrasnog u zaštićenom prostoru
- 221 Specijalizovana za povrtlarstvo na otvorenom
- 222 Specijalizovana za cvijeće i ukrasno bilje na otvorenom
- 223 Specijalizovana za kombinacije povrća, cvijeća i ukrasnog na otvorenom polju

- 231 Specijalizovana za pečurke
- 232 Specijalizovana za rasadnike
- 233 Različite hortikulture

-
- 351 Specijalizovana za kvalitetna vina
  - 352 Specijalizovana za druga vina
  - 353 Specijalizovana za grožđe za svježü upotrebu
  - 354 Ostali vinogradi

  - 361 Specijalizovana za voće (osim citrusa, tropskog i jezgrastog voća)
  - 362 Specijalizovana za citruse
  - 363 Specijalizovana za jezgrasto voće
  - 364 Specijalizovana za tropsko voće
  - 365 Specijalizovana za voće, citruse, tropsko i jezgrasto voće (mješovita proizvodnja)

  - 370 Specijalizovana za masline

  - 380 Različiti stalni usjevi kombinovano

  - 450 Specijalizovana za proizvodnju mlijeka

  - 460 Specijalizovana za goveda - uzgoj i tov

  - 470 Uzgoj goveda za mlijeko i tov kombinovano

  - 481 Specijalizovana za ovce
  - 482 Ovce i goveda kombinovano
  - 483 Specijalizovana za koze
  - 484 Različita stoka za ispašu

  - 511 Specijalizovana za uzgoj svinja
  - 512 Specijalizovana za tov svinja
  - 513 Specijalizovana za uzgoj i tov svinja kombinovano

  - 521 Specijalizovana za kokoške nosilje
  - 522 Specijalizovana za brojlere
  - 523 Specijalizovana za kokoške nosilje i brojlere kombinovano

-
- 530 Različite kombinacije svinja i živine

  - 611 Hortikultura i stalni usjevi
  - 612 Hortikultura i ratarstvo kombinovano
  - 613 Ratarstvo i vinogradarstvo kombinovano
  - 614 Ratarstvo i stalni zasadi
  - 615 Mješoviti usjevi, glavni ratarski usjevi
  - 616 Ostali mješoviti usjevi

  - 731 Mješovita stoka uglavnom za proizvodnju mlijeka
  - 732 Mješovita stoka uglavnom za ispašu, a ne za proizvodnju mlijeka

  - 741 Mješovita stoka, prasad i živina i stoka za proizvodnju mlijeka kombinovano
  - 742 Mješovita stoka, prasad i živina i stoka za ispašu a ne za proizvodnju mlijeka

  - 831 Ratarstvo kombinovano sa proizvodnjom mlijeka
  - 832 Proizvodnja mlijeka kombinovana sa ratarstvom
  - 833 Ratarstvo kombinovano sa stokom za ispašu (isključujući mliječna grla)
  - 834 Stoka za ispašu (isključujući mliječna grla) kombinovano sa ratarstvom

  - 841 Ratarstvo i svinje i živina kombinovano
  - 842 Stalni usjevi i stoka za ispašu kombinovano
  - 843 Pčelarstvo
  - 844 Različite kombinacije usjeva i stoke

  - 900 Nerazvrstana gazdinstva

METHODOLOGICAL EXPLANATIONS (from the Typology Handbook)

The methodology used when drafting this publication, and in general for the SO coefficient calculation, economic size of holding, as well as type of farming (agricultural production) was taken from the Typology Handbook, and we would like to present its parts.

1. BASIC PRINCIPLES AND DEFINITIONS

The basic principles to be followed by the Typology Handbook are:

- Simplification
- Harmonisation between the Member States.

The Community typology of agricultural holdings is a uniform classification of holdings in the European Union based on their type of farming (type of agricultural production) and economic size. Determining these two elements is based on the SO of the various types of agricultural production. In addition, holdings can be classified also according to the importance of the OGA (other gainful activities) of the holding. The typology is arranged in a way that homogeneous groups of holdings can be assembled in a greater or lesser degree of aggregation.

The definitions are as follows:

a) The "**standard output**" (SO), of an agricultural product (crop or livestock) is the average monetary value of the agricultural output at farm-gate price. The SO excludes direct payments, value added tax and taxes on products. The Member States calculate regional SO coefficients for each product as average values over the reference period.

b) The "**economic size of a holding**" is the value of its **total SO**. It is the sum of the individual SO of all the agricultural products present on the holding, expressed in Euro. According to the Commission Regulation (EC) No 1242/2008 of 8 December 2008 there are 14 economic size classes.

c) The "**type of farming of a holding**" is the production system of a holding which is characterised by the relative contribution of different enterprises to the holding's total SO. Depending on the amount of detail required, there are three nested levels of type of farming: 9 *general types*, 21 *principal types* and 62 *particular types*.

d) The "**importance of the OGA of the holding**" is defined as the share of the OGA turnover in the total turnover of the holding (including direct payments). Depending on this estimated OGA share, the farms are classified according to three percentage bands (from 0 to 10%, from 10% to 50%, more than 50%).

For practical reasons, the classification of farms cannot be based on financial information recorded individually for each holding. Therefore, the classification is based on a financial coefficient calculated as a regional average: the SO, and on the structural information (hectares and heads) collected in the Farm Structure Survey (FSS) and in the Farm Accountancy Data Network (FADN).

2. DETERMINING REGIONAL COEFFICIENTS OF STANDARD OUTPUT

The standardised classification of agricultural holdings in a regulated Community typology concentrates on the type of farming and economic size, and is based on an economic criterion, the **SO**.

Definitions and principles for calculating SO coefficients

The **SO** of an agricultural product (crop or livestock) is the monetary value of the agricultural gross production at the farm-gate price (The farm-gate price is the price mostly used for statistics (Economic Accounts for Agriculture, FADN, price statistics in Eurostat and in DG AGRI). The marketing (and transporting) expenditures are to be considered as costs and they are not deducted from the price to be used in the standard output calculation.):

- Including sales, farm use, farm consumption and changes in stocks,
- Including both the value of the principal and any secondary products. The principal product is usually the one with the highest value; the other products are taken as secondary ones, Excluding direct payments, value added tax and taxes on products: no direct payments (coupled, decoupled)

Secondary products are to be valued if they are sold or used on the farm. The farm-gate price means the price of a product before any deduction for transportation or marketing costs. If in a region a product cannot be sold without being packed, the farm-gate price used should reflect the price of the packed product.

The SO is a unit value: for each type of crop production it corresponds to one hectare (or one are = 100 m² for mushrooms), and for livestock production it corresponds to one head of livestock (or 100 heads in the case of poultry) or one hive for bees. In the FSS it corresponds to the area and livestock as recorded at a given time, whereas in FADN it corresponds to the yearly average.

The data used to calculate a SO cover a twelve-month production period (either a calendar year or an agricultural year). If the period of production for crops and livestock is other than twelve months, the figure should be converted into values relating to a period of twelve consecutive months.

These SOs per region and characteristics are named the regional SO coefficients.

At least once every 10 years, when the FSS is carried out in the form of a census, the basic data for determining SO are renewed. Within the 10-year period the SO coefficients are updated each time there is a new FSS.

In order to smooth the effects of short-term fluctuations, which may be considerable in cyclical animal production or in horticulture, the SO coefficients are calculated as an average over a reference period covering five successive calendar or agricultural years. For a FSS year N, the SO coefficients are the average of year N-5 to year N-1. Therefore for FSS 2010, Member States will calculate SO coefficients as an average of 2005-2009.

All Member States have to use the same five years, even if the survey was anticipated to a year before.

The basic data for determining the SO and the calculated SO are established in **Euro**. For the Member States not taking part in the Economic and Monetary Union, the SO are converted into Euro using the average exchange rates for the reference period. These rates are communicated by Eurostat to these Member States. The SO may be rounded to the nearest EUR 5 where appropriate and at least at the Euro cent. The rounding is applied at the latest stage of the calculation, i.e. when the SO coefficients are sent to Eurostat.

Products to be taken into account

Regional SO coefficients are calculated for each land use and livestock characteristics in the Community FSS, unless the characteristic has a low prevalence in the region concerned.

In the SO calculation, the processing of agricultural products should not be taken into account even if that activity is closely linked to production (milk into butter, cream, cheese), except for wine and olive oil. Therefore, if in a region milk is typically transformed into cheese, in the calculation of the SO of dairy cow the value of milk will be taken into account and not the value of cheese.

Special arrangements for crop products

The regional SO coefficients for crop products are determined for area units, i.e. per hectare (per are in the case of mushrooms). The data needed for the calculation, i.e. the monetary value of the output also has to be calculated per hectare.

Output is made up of the principal products such as cereals and beet roots plus secondary products such as collected straw of cereals to be used on the farm or for sale. In the case of main crops, output for twelve months generally corresponds to a single harvest. For horticultural products, output for twelve months may cover several successive crops. For permanent crops (fruit trees, vines, etc.) the total cultivation period should be taken into account to determine an average annual output. No replacement value is deducted from the output of permanent crops.

Special arrangements for animal products

Gross output comprises the principal products such as meat, milk and eggs, plus secondary products such as calves and wool. Manure is not considered as a secondary product from animal production.

Regional SO coefficients are calculated per head of livestock. For poultry (3.05.01. to 3.05.03.), SO are calculated per 100 heads and for bees (3.07.) per hive.

For characteristics where the production period is less than twelve consecutive months, for example "3.04.99.-Other pigs and "3.05.01.-Broilers", the period has to be extended to twelve months. In cases where the production period for livestock is greater than one year, for example "3.05.02.-Laying hens" or "3.02.06.-Dairy cows", a SO is calculated for a period of twelve months.

All the prices to be used for the calculation of the SO in year N are to refer to year N. It is a calculation simplification which is also avoiding inflation impact on the price of the animals at the time they enter a category. For example, the value of a dairy cow in year 2005 should take into account the value of in-calf heifers in 2005 too.

The prices of animals can be found for example in weekly reports on Market prices (carcass and live animals). The price paid to farmers may differ from the statistical prices because some marketing expenditures, like transport costs and taxes, are deducted by the slaughterhouse from the carcass price. But these possible marketing deductions or selling costs should **not** be deducted because the SO is referring to the output valued at farm-gate price.

3. INVENTORY AND SELECTION OF DATA SOURCES

Data needed to calculate a SO

The basic data needed to calculate a SO are:

- Yield (average yield in a region or in a Member State)
- Physical quantities produced
- Prices
- Cultivated area
- Number of animals present and slaughtered
- Technical information, like length of production cycle, productivity of animals, mortality of new-born, etc.

Inventory of data sources

There are numerous different kinds of data sources which can be used for the calculation of SOs. Of course, in different Member States the data sources are not all the same, but the main data sources are listed below in order of priority:

1) Farm Structure Survey (FSS) - Eurostat

The Community Farm Structure Survey provides statistics on the structure of the agricultural holdings (area and livestock) at different geographic levels. Each Member State is responsible for carrying out two kinds of Farm Structure Surveys:

- A census of agricultural holdings at least every 10 year
- A sample based intermediate survey in between, for example every three years

2) Agricultural Prices – Eurostat and DG AGRI

Two kinds of agricultural price statistics are managed by Eurostat:

- The Statistics of Absolute Agricultural Prices
- The EU agricultural Price Indices.

The national authorities of the Member States (National Statistical Offices and/or Ministries of Agriculture) are responsible for collecting absolute prices and calculating the average prices for their country, as well as for calculating the price indices. The periodicity is monthly or annual.

Moreover in the framework of the implementation of the CAP, the DG for Agriculture and Rural development collects agricultural market prices (The Market Information System). The periodicity may be weekly.

3) Crop and animal production – Eurostat

These are monthly or annual statistics on agriculture, for example:

- Statistics on the production of crop products (area under cultivation, quantity produced, yields...)
- Milk statistics (quantity of milk collected, use of milk)
- Meat production (number of slaughtering, carcass weight...)
- Livestock statistics (herd structure, number of heads by category), from 1 to 3 times a year

4) Administrative data bases (national and regional), for example:

- Integrated Administration and Control System (IACS)
- System for the Identification and Registration of the Bovine animals
- Organic farming register

5) Research and Advisory institutes (public or private), for example:

- Agricultural advisors
- Research Institutes
- Producer organisations
- Accounting offices

Research and advisory institutes can usually provide expertise and technical references. In some countries the producer organisations have also their technicians and experts. These can be useful especially when looking for information on small-scale production with not that big economical significance.

6) Specific surveys

Specific surveys are based on a sample of farms. The needed information is collected through a questionnaire. If the sample is well designed, the survey provides a set of reliable, robust and comparable results. But this kind of survey may be heavy and expensive to carry out.

7) Farm Accountancy Data Network (FADN)

The FADN database contains accountancy data issued from the bookkeeping of a sample of farms. In addition to financial data, information on the production of the farm (area, quantity...) is collected.

8) Economic Accounts for Agriculture (EAA)

The main purpose of the Economic Accounts for Agriculture is to analyse the production process and primary income generated by it. The accounts are therefore based on the industry concept. The EAA can be used to check the validity of the SO coefficients after their calculation.

The data for calculating the SO coefficients can be taken from one or several sources. The Member States should also pay attention to use coherent data sources; for example between yields and area. In the FSS the area of cereals refers to the field area whereas in the crop production survey the yield refers to the harvested area. Correction coefficients may be applied.

One should use the source considered to be the most reliable for each element in the calculation.

Evaluation and choice of a data source before calculation (*a priori assessment*)

The decisions concerning the choices of data sources are to be made case by case. Each data source has its strengths and weaknesses, and the one which seems to be the most reliable has to be picked out for the parameter needed. Even if a certain source contains a great number of figures, in practice it can not be used for every figure required, since it is not equally reliable throughout the data set.

Evaluation of a data source after calculation (*a posteriori assessment*)

Often it is impossible to evaluate *a priori* how relevant or representative a source is. If it is the only source available, it has to be used even if it is not very good.

The most frequent, but also the trickiest case, is when two rival sources are giving different results but no clear distinction emerges from *a priori* evaluation. *A posteriori* criteria have to be used afterwards to validate the use of one or the other source:

- Impact on the classification of the farms (by type of farming and economic size)
- Experts' advice
- Comparison between SO coefficients for the same characteristic in different regions: is the ranking between the regions realistic?
- Comparison with FADN results or with the EAA.

What can be done if no data source is available?

Sometimes it is difficult to find the data needed for a SO calculation in existing data sources, especially if that specific data is rare or is not often used. In that case the following advices may be useful:

- Check if these specific data exist in neighbour regions or neighbour countries and if it could be used and how
- If possible draw a specific survey for example next to the farmers belonging to the FADN
- Consult experts; make a list of contact people and ask their opinion

Conclusion

SO coefficients are mainly used to calculate the typology, i.e. to classify the farms. This classification is used to display the results of the FSS and the FADN, to weight the FADN results and to facilitate the analyses and comparison between Member States. The SO can also be used by the Member States as indicators.

Therefore, despite the available data sources are only rarely beyond reproach, the Member States should ensure that the SO coefficients have been calculated with due care, that they are realistic and robust results.

4. SO COEFFICIENT UPDATE AND TRANSMISSION

At least once in about 10 years, at the time of the FSS carried out in the form of a census, the basic data for determining SO are renewed on the basis of the "**direct observation**" method. Between the two FSS-census the SO coefficients are updated each time there is a new Farm Structure Survey. The update is done either by:

- Using the "**direct observation**"-method, or
- Using an "**updating**" method for bringing SO values up to date.

5. DETERMINING THE ECONOMIC SIZE OF AN AGRICULTURAL HOLDING

General definition

The economic size of a holding is equal to its total SO. Each hectare or head of livestock present on the holding is multiplied by the corresponding SO coefficient, the given result for each characteristic is the individual SO of the characteristic. The sum of the individual SOs is the economic size of the holding. As a reminder no value for the subsidies and for the other gainful activities directly related to the holding are included in the economic size of the holding.

The total economic size of the holding is therefore depending on its structure (number of hectares and animals) and on the SO coefficients applied in the region the holding belongs to. In other words, the economic size of a holding corresponds to the output a farmer can potentially expect to get from his/her land and livestock in a given region.

Economic size classes

The farms are classified according to their economic potential in 14 economic size classes. The economic size classes are used:

- To establish the threshold defining the field of observation for the FADN.
- To establish the selection plan of the holdings to be part of the FADN sample and, in consequence, to weight the FADN results.
- To display the results of the agricultural holdings broken down by robust size classes at national or EU level.

6. DETERMINING THE TYPE OF FARMING OF AN AGRICULTURAL HOLDING

The type of farming of a holding is the production system of a holding which is characterised by the relative contribution of different enterprises to the holding's total SO.

The basis for classification

The classification of agricultural holdings by type of farming is based on:

(1) The definition of the five main groups of **specialist agricultural holdings**:

- Field crops (general cropping)
- Horticulture (vegetables and flowers)
- Permanent crops (vines and fruit trees)
- Grazing livestock (bovine animals for milk and for meat, sheep, goats)
- Granivores (pigs, poultry and also rabbits)

(2) The acknowledgment of the importance of **mixed holdings**, which has two consequences:

- The choice of a 2/3 threshold below which a holding is deemed not to be specialised;
- The definition of three mixed groupings with various combinations:
  - A combination of crop products,
  - A combination of livestock products,
  - A combination of crop and livestock products.

The classification has three levels of types of farming:

- 9 **general** types, including a type for non-classifiable holdings,
- 21 **principal** types,
- 62 **particular** types.

Determining the type of farming

The type of farming of an agricultural holding is determined by the importance of each enterprise in the total SO of the farm: i.e. by the share of certain predefined partial SO in the total SO of the farm. 16 partial SO are defined. The "poles" P1 to P5 correspond to the five main groupings of specialist holdings, i.e. the five general types of farming:

P1 specialist holdings with field crops

P2 specialist horticultural holdings

P3 specialist holdings with permanent crops

P4 specialist grazing livestock holdings

P5 specialist granivores holdings

Types of size classes used in the Eurofarm database are defined as follows:

The holding economic size classes:

- Up to EUR 2 000
- From EUR 2 000 to EUR 4 000
- From EUR 4 000 to EUR 8 000
- From EUR 8 000 to EUR 15 000
- From EUR 15 000 to EUR 25 000
- From EUR 25 000 to EUR 50 000
- From EUR 50 000 to EUR 100 000
- From EUR 100 000 to EUR 250 000
- From EUR 250 000 to EUR 500 000
- From EUR 500 000 to EUR 750 000
- From EUR 750 000 to EUR 1 000 000
- From EUR 1 000 000 to EUR 1 500 000
- From EUR 1 500 000 to EUR 3 000 000
- 3 000 000 and over

Farm type (1 digit):

1	Specialist field crops
2	Specialist horticulture
3	Specialist permanent crops
4	Specialist grazing livestock
5	Specialist granivores
6	Mixed cropping
7	Mixed livestock holdings
8	Mixed crops-livestock
9	Non-classifiable holdings

Farm type (2 digits):

In existing database:

15	Specialist cereals, oilseeds and protein crops
16	General field cropping
21	Specialist horticulture indoor
22	Specialist horticulture outdoor
23	Other horticulture

-
- 35 Specialist vineyards
  - 36 Specialist fruit and citrus fruit
  - 37 Specialist olives
  - 38 Various permanent crops combined

  - 45 Specialist dairying
  - 46 Specialist cattle – rearing and fattening
  - 47 Cattle – dairying, rearing and fattening combined
  - 48 Sheep, goats and other grazing livestock

  - 51 Specialist pigs
  - 52 Specialist poultry
  - 53 Various granivores combined

  - 61 Mixed cropping

  - 73 Mixed livestock, mainly grazing livestock
  - 74 Mixed livestock, mainly granivores

  - 83 Field crops – grazing livestock combined
  - 84 Various crops and livestock combined

  - 90 Non-classifiable holdings

Farm type (3 digits):

- 151 Specialist cereals (other than rice), oilseeds and protein crops
- 152 Specialist rice
- 153 Cereals, oilseeds, protein crops and rice combined

- 161 Specialist root crops
- 162 Cereals, oilseeds, protein crops and root crops combined
- 163 Specialist field vegetables
- 164 Specialist tobacco
- 165 Specialist cotton
- 166 Various field crops combined

- 211 Specialist vegetables indoor
- 212 Specialist flowers and ornamentals indoor
- 213 Mixed horticulture indoor specialist
- 221 Specialist mushrooms
- 222 Specialist flowers and ornamentals outdoor
- 223 Mixed horticulture outdoor specialist

-
- 231 Specialist mushrooms
  - 232 Specialist nurseries
  - 233 Various horticulture

  - 351 Specialist quality wine
  - 352 Specialist wine other than quality wine
  - 353 Specialist tables grapes
  - 354 Other vineyards

  - 361 Specialist fruit (other than citrus, tropical fruits or nuts)
  - 362 Specialist citrus fruit
  - 363 Specialist nuts
  - 364 Specialist tropical fruits
  - 365 Specialist fruit, citrus, tropical fruits and nuts: mixed production

  - 370 Specialist olives

  - 380 Various permanent crops combined

  - 450 Specialist dairying

  - 460 Specialist cattle – rearing and fattening

  - 470 Cattle – dairying, rearing and fattening combined

  - 481 Specialist sheep
  - 482 Sheep and cattle combined
  - 483 Specialist goats
  - 484 Various grazing livestock

  - 511 Specialist pig rearing
  - 512 Specialist pig fattening
  - 513 Pigs rearing and fattening combined

  - 521 Specialist layers
  - 522 Specialist poultry-meat
  - 523 Layers and poultry-meat combined

  - 530 Various granivores combined

- 611 Horticulture and permanent crops combined
- 612 Horticulture and field crops combined
- 613 Field crops and vineyards combined
- 614 Field crops and permanent crops combined
- 615 Mixed cropping, mainly field crops
- 616 Other mixed cropping

- 731 Mixed livestock, mainly dairying
- 732 Mixed livestock, mainly non-dairying grazing livestock

- 741 Mixed livestock; granivores and dairying combined
- 742 Mixed livestock: granivores and non-dairying grazing livestock

- 831 Field crops combined with dairying
- 832 Dairying combined with field crops
- 833 Field crops combined with non-dairying grazing livestock
- 834 Non-dairying grazing livestock combined with field crops

- 841 Field crops and granivores combined
- 842 Permanent crops and grazing livestock combined
- 843 Apiculture
- 844 Various mixed crops and livestock

- 900 Non-classified holdings

KOMENTAR

1. Ekonomska veličina poljoprivrednog gazdinstva

Kao što je objavljeno u prethodnim publikacijama Popisom poljoprivrede 2010. popisano je 48870 poljoprivrednih gazdinstava od čega su 46 poslovni subjekti koji obavljaju poljoprivrednu djelatnost. Ukupno 48 870 poljoprivrednih gazdinstava raspolaže sa 221297,6 ha ukupno korišćenog poljoprivrednog zemljišta odnosno prosječno poljoprivredno gazdinstvo ima 4,6 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta. Po podacima iz Popisa poljoprivrede 2010 radna snaga u poljoprivredi, izražena u godišnjoj jedinici rada (GJR) iznosila je 47042,72 GJR.

Tabela 1.1. Poljoprivredna gazdinstva prema korišćenom poljoprivrednom zemljištu, Ekonomskoj veličini i radnoj snazi

	Broj gazdinstava	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	ha, po gazdinstvu	Ekonomska veličina poljoprivrednih gazdinstava	Ekonomska veličina po poljoprivrednom gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha poljoprivrednog gazdinstva	Radna snaga na poljoprivrednim gazdinstvima AWU
Poljoprivredna gazdinstva	48870	221297,6	4,6	125817765,2	2574,54	559,68	47042,72
Porodična poljoprivredna gazdinstva	48824	212724,4	4,4	109319482,4	2239,1	513,9	46473,03
Poslovni subjekti	46	8573,2	186,4	16498282,8	358658,3	1924,13	569,69

Standard Output (SO) poljoprivrednog proizvoda (biljna ili stočna proizvodnja) je monetarna vrijednost poljoprivredne bruto proizvodnje po proizvođačkim cijenama – cijenama na gazdinstvu. Zbir individualnog SO svih poljoprivrednih proizvoda prisutnih na gazdinstvu i izraženih u eurima predstavlja "Ekonomsku veličinu poljoprivrednog gazdinstva". Ukupna vrijednost Ekonomske veličine poljoprivrednih gazdinstava u Crnoj Gori izražena u eurima iznosi 125817765,2 ili prosječno 2574,54 EUR-a po poljoprivrednom gazdinstvu. Prosječna vrijednost Ekonomske veličine porodičnih poljoprivrednih gazdinstva je 2239,1 EUR, odnosno 513,9 EUR-a po ha porodičnog poljoprivrednog gazdinstva.

Tabela 1.2. Radna snaga na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima prema Ekonomskoj veličini

	Broj gazdinstava	Klase Ekonomske veličine gazdinstva					
		manje od 2000	2000≤4000	4000≤8000	8000≤15000	15000≤25000	≥25000
UKUPNO	48824	31769	9462	5216	1783	426	168
ispod 1 GJR	28986	23768	3695	1195	245	54	29
1-<2 GJR	12744	6184	3743	2048	605	111	53
2-<3 GJR	5459	1544	1656	1470	602	143	44
3 GJR i više	1635	273	368	503	331	118	42

Od ukupno 48824 poljoprivredna gazdinstva njih 28986 ili 59,4% ima ispod 1 GJR. Dok 56% porodičnih poljoprivrednih gazdinstava sa 0 – 4000 EUR ima takođe ispod 1 GJR.

Ekonomska veličina poljoprivrednog gazdinstva je usko povezana sa vrstom ili tipom poljoprivredne proizvodnje poljoprivrednog gazdinstva, tako da je nivo i struktura ekonomske veličine porodičnog poljoprivrednog gazdinstva značajno drugačija nego kod poslovnih subjekata.

Tabela 1.3. Poljoprivredna gazdinstva, Korišćeno poljoprivredno zemljište i SO prema Ekonomskoj veličini poljoprivrednog gazdinstva

	Klase Ekonomske veličine gazdinstva							
	Ukupno/ Total	manje od 2000	2000 ≤4000	4000 ≤8000	8000 ≤15000	15000 ≤25000	25000 ≤50000	50000 ≤100000
Poljoprivredna gazdinstva	48870	31779	9462	5220	1788	428	139	38
KPZ ha	221297,6	33797,4	26047,2	44110,0	55528,7	36252,8	18123,5	3736,8
Ekonomska veličina	125817765,2	19860041,1	26896813,8	28684158,6	18709040,7	8021255,2	4544111,6	2586639,3
Porodična poljoprivredna gazdinstva	48824	31769	9462	5216	1783	426	132	30
KPZ ha	212724,4	33713,6	26047,2	44102,1	55431,2	36221,5	13518,4	2633,8
Ekonomska veličina	109319482,4	19854761,7	26896813,8	28660736,7	18659925,7	7988395,9	4299645,5	2058127,0
Poslovni subjekti	46	10	-	4	5	2	7	8
KPZ ha	8573,2	83,8	-	7,9	97,5	31,3	4605,1	1103,0
Ekonomska veličina	16498282,8	5279,4	-	23421,9	49115,0	32859,3	244466,1	528512,3

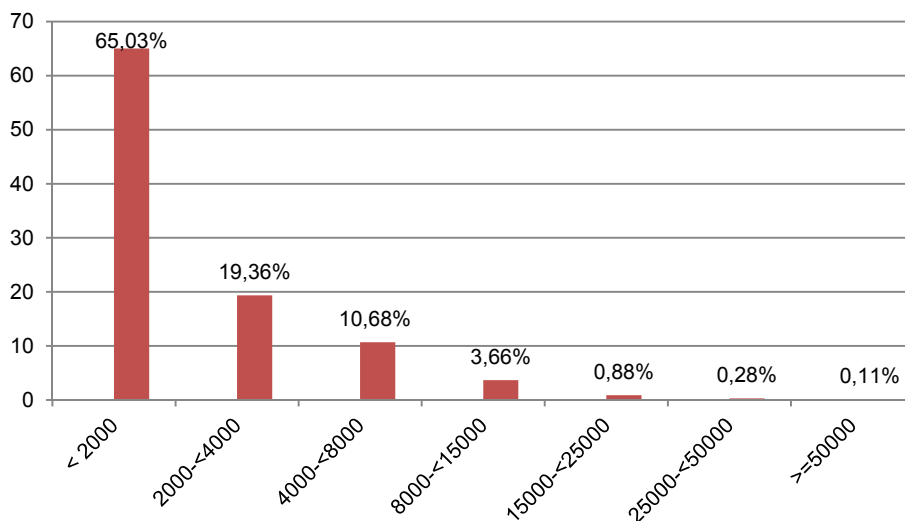
/ nastavak /

	Klase Ekonomske veličine gazdinstva						
	100000 ≤250000	250000 ≤500000	500000 ≤750000	750000 ≤1000000	1000000 ≤1500000	1500000 ≤3000000	preko 3000000
Poljoprivredna gazdinstva	10	2	2	-	-	1	1
KPZ, ha	1429,9	-	22,0	-	-	-	2249,0
Ekonomska veličina	1568543,8	253175,0	1253620,5	-	-	2774276,2	10666089,4
Porodična poljoprivredna gazdinstva	6	-	-	-	-	-	-
KPZ, ha	1057,0	-	-	-	-	-	-
Ekonomska veličina	901076,2	-	-	-	-	-	-
Poslovni subjekti	4	2	2	-	-	1	1
KPZ, ha	372,9	-	22,0	-	-	-	2249,0
Ekonomska veličina	667467,6	253175,0	1253620,5	-	-	2774276,2	10666089,4

Prosječna vrijednost Ekonomske veličine gazdinstva kod porodičnih poljoprivrednih gazdinstava iznosi 2239,1 EUR, dok kod poslovnih subjekata prosjek je 358658,3 EUR-a. Prosječna vrijednost Ekonomske veličine poljoprivrednog gazdinstva u Crnoj Gori iznosi 2574,54 EUR-a, a razlog je dominantno učešće porodičnih poljoprivrednih gazdinstava.

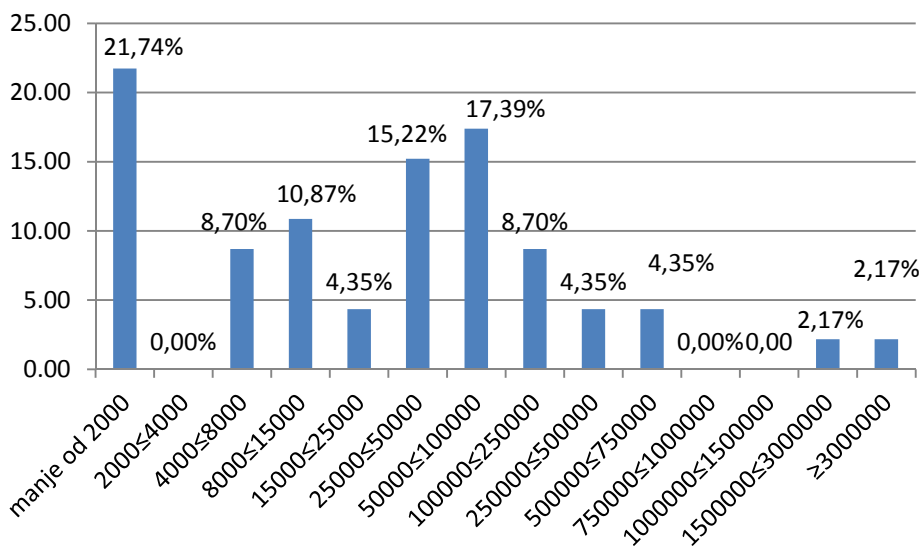
Više od 65% porodičnih poljoprivrednih gazdinstava ima vrijednost Ekonomske veličine manju od 2000 EUR-a. Svega 168 porodičnih poljoprivrednih gazdinstava ili 0,34% od ukupnog broja porodičnih poljoprivrednih gazdinstava imaju ekonomsku vrijednost preko 25000 EUR-a.

Grafikon 1.3.1. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema ekonomskoj veličini

Prosječna ekonomska vrijednost poslovnih subjekata iznosi 358658,3 EUR-a. Nešto više od polovine poslovnih subjekata ima ekonomsku vrijednost preko 25000 EUR-a.

Grafikon 1.3.2. Poslovni subjekti prema ekonomskoj veličini

Grafikon 1.3.3. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema Ekonomskoj veličini po opštinama

Andrijevica

Bar

Berane

Bijelo Polje

Budva

Danilovgrad

Žabljak

Kolašin

Kotor

Mojkovac

Nikšić

Plav

Plužine

Pljevlja

Podgorica

Rožaje

Tivat

Ulcinj

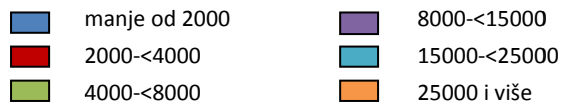
Herceg Novi

Cetinje

Šavnik

2. Tip poljoprivredne proizvodnje

„Tip poljoprivredne proizvodnje gazdinstva“ je sistem proizvodnje gazdinstva koja je okarakterisana relativnim učešćem različitih proizvodnji u ukupnom SO poljoprivrednog gazdinstva. Primjena ovog metodološkog pravila mijenja dosadašnju percepciju o strukturi poljoprivrednih gazdinstava, odnosno mišljenje da poljoprivredna gazdinstava u Crnoj Gori karakteriše mješovita poljoprivredna proizvodnja.

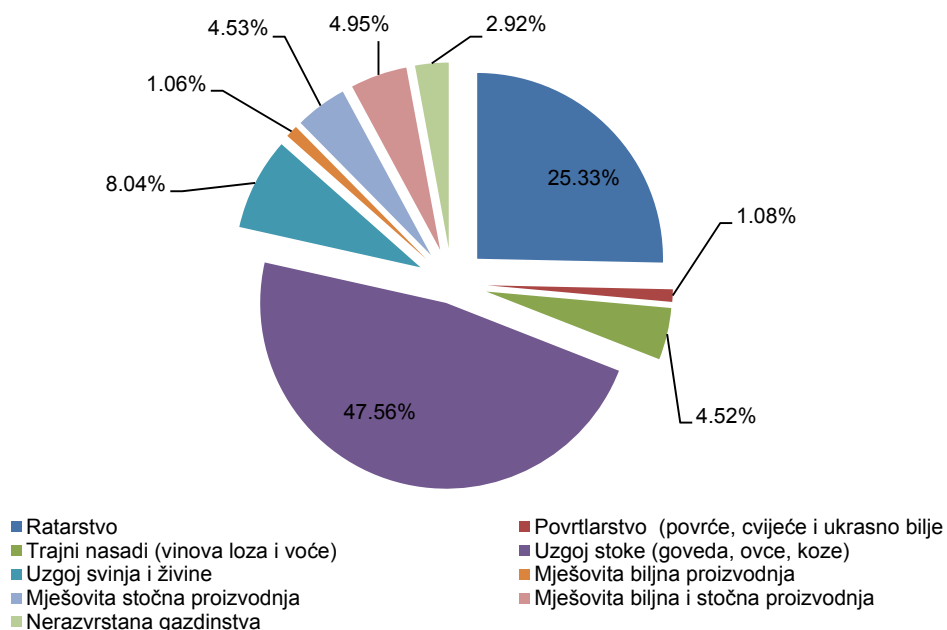
Udio Standard Outputa (SO) individualnih poljoprivrednih aktivnosti u ukupnoj vrijednosti SO na poljoprivrednom gazdinstvu pokazuje da Crna Gora ima 47,56% poljoprivrednih gazdinstava razvrstanih kao specijalizovani tip proizvodnje Uzgoj stoke, zatim 25,33% je specijalizovani tip proizvodnje Ratarstvo, što Crnu Goru uvrštava u red zemalja koje imaju veliki udio specijalizovanih gazdinstava.

Tabela 2.1. Poljoprivredna gazdinstva, Korišćeno poljoprivredno zemljište i Ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Tip poljoprivredne proizvodnje										
	Ukupno	Ratarstvo	Povrtlarstvo (povrće, cvijeće i ukrasno bilje	Trajni nasadi (vinova loza i voće	Uzgoj stoke (goveda, ovce, koze)	Uzgoj svinja i živine	Mješovita biljna proizvodnja	Mješovita stočna proizvodnja	Mješovita biljna i stočna proizvodnja	Nerazvrstana gazdinstva
Poljoprivredna gazdinstva	48870	12381	530	2209	23242	3931	519	2212	2420	1426
KPZ ha	221297,0	18616,7	1530,9	3906,6	182529,5	1902,0	1083,7	5536,8	5975,3	215,8
Ekonomska veličina	125817765,2	1808192,8	2465009,4	12207666,3	82411166,5	10316162,4	690943,4	6739352,1	9179272,2	0
Porodična poljoprivredna gazdinstva	48824	12372	523	2205	23233	3923	518	2210	2419	1421
KPZ ha	212724,4	15353,2	1499,3	1624,6	179887,0	1885,9	776,1	5507,6	5975,3	215,8
Ekonomska veličina	109319482,4	1529699,6	2378385,7	1396518,3	81138668,9	6378919,8	629023,9	6716310,7	9151955,4	0,0
Poslovni subjekti	46	9	7	4	9	8	1	2	1	5
KPZ ha	8572,6	3263,5	31,6	2282,0	2642,5	16,1	307,6	29,2	0,0	-
Ekonomska veličina	16498282,8	278493,2	86623,6	10811148,1	1272497,5	3937242,6	61919,6	23041,5	27316,8	0

Od ukupnog broja poljoprivrednih gazdinstava, svega 8,04% su gazdinstva specijalizovanog tipa proizvodnje - Uzgoj svinja i živine, zatim 4,53% poljoprivrednih gazdinstva imaju tip proizvodnje Mješovita stočna proizvodnja, Tip proizvodnje Mješovita biljna i stočna proizvodnja 4,95%.

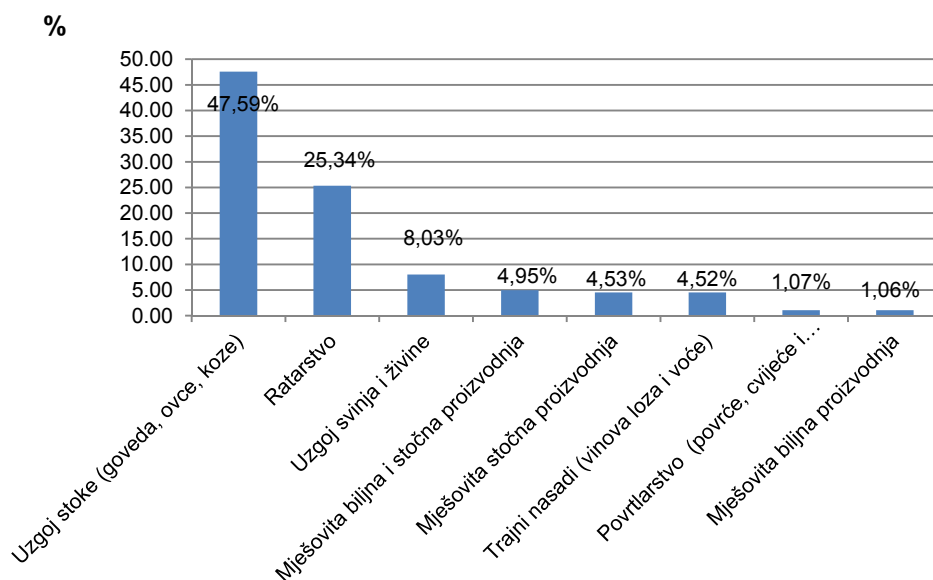
Grafikon 2.1 Poljoprivredna gazdinstva po tipu poljoprivredne proizvodnje

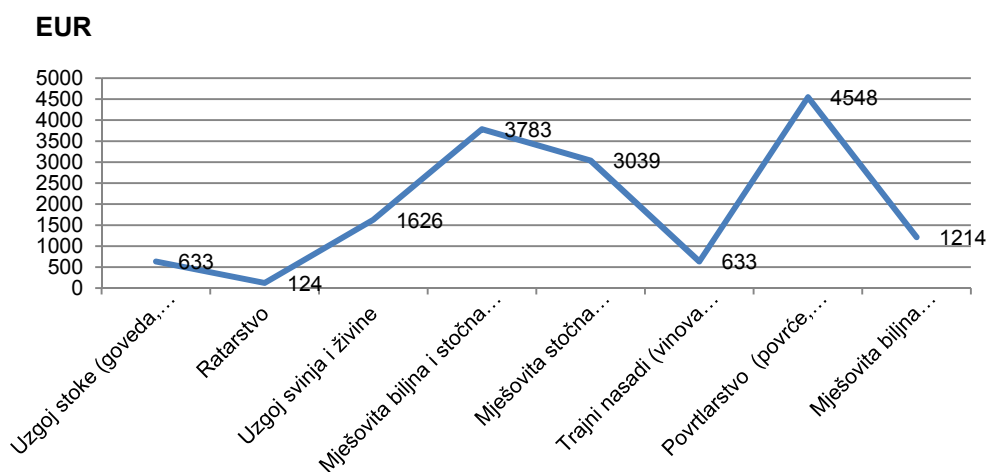
Svega 2,92% čine nerazvrstana gazdinstva (porodična poljoprivredna gazdinstva koja imaju samo okućnicu, ribarske zadruge i slično).

Ekonomska vrijednost porodičnog poljoprivrednog gazdinstva najveća je u tipu Povrtlarstvo (4 548 EUR-a), zatim u mješovitoj biljnoj i stočnoj 3 783 EUR-a, mješovitoj stočnoj 3 039 EUR-a, dok kod ostalih tipova porodičnih poljoprivrednih gazdinstava je ispod 2000 EUR-a.

Grafikon 2.2. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Grafikon 2.3. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema ekonomskoj vrijednosti gazdinstava i prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Struktura tipova poljoprivredne proizvodnje poljoprivrednih gazdinstava razlikuje se po opštinama ali u skoro svakoj opštini najzastupljeniji tip gazdinstva je Uzgoj stoke (goveda, ovce, koze) osim u Budvi i Danilovgradu gdje je raširen tip Ratarstvo. Što se tiče Podgorice odnos je isti. Na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima ratarska proizvodnja je najzastupljenija u opštini Nikšić, tip specijalista stočne proizvodnje u opštini Bijelo Polje.

COMMENTS

1. Economic size of agricultural holding

As previously published in publications of Census of Agriculture 2010, there were enumerated 48 870 of agricultural holdings of which only 46 business entities performing the agricultural activity. The total 48 870 of agricultural holdings possess 221 297.6 ha of total utilised agricultural land, i.e. an average agricultural holding possesses 4.6 ha of agricultural land. According to the data from the Census of Agriculture 2010, labour force in agriculture expressed in the annual work unit (AWU) is 47 042.72 AWU.

Table 1.1. Agricultural holdings by utilised agricultural land area, economic size, and labour force

MONTENEGRO	Number of holdings	Utilised agricultural land ha	ha by holding	Economic size of agricultural holdings	Economic size per agricultural holding	Economic size per ha of agricultural holdings	Labour force on agricultural holdings (AWU)
Agricultural holdings	48870	221297.6	4.6	125817765.2	2574.54	559.68	47042.72
Family agricultural holdings	48824	212724.4	4.4	109319482.4	2239.1	513.9	46473.03
Business entities	46	8573.2	186.4	16498282.8	358658.3	1924.13	569.69

Standard Output (SO) of an agricultural product (crop or livestock) is the average monetary value of the agricultural output at farm-gate price. The sum of the individual SO of all the agricultural products present on the holding, and expressed in Euro is "Economic size of agricultural holding". The total value of economic size of agricultural holdings in Montenegro expressed in Euro is 125 817 765.2 or in average EUR 2 574.54 per agricultural holding. An average value of economic size of family agricultural holdings is EUR 2 239.1, i.e. EUR 513.9 per ha of family agricultural holding.

Table 1.2. Labour force on family agricultural holdings by economic size

	Number of holdings	Holding economic size classes					
		Up to 2000	2000≤4000	4000≤8000	8000≤15000	15000≤25000	≥25000
TOTAL	48824	31769	9462	5216	1783	426	168
Less than 1 AWU	28986	23768	3695	1195	245	54	29
1-<2 AWU	12744	6184	3743	2048	605	111	53
2-<3 AWU	5459	1544	1656	1470	602	143	44
3 AWU and over	1635	273	368	503	331	118	42

Of the total 48 824 of agricultural holdings, there are 28 986 or 59.4% of agricultural holdings with less than 1 AWU. Whereas, there are 56% of family agricultural holdings with EUR 0 – 4 000 also possessing less than 1 AWU.

The economic size of agricultural holding is closely linked with the type of agricultural production, thus level and structure of economic size of agricultural holding significantly differ from those of business entities.

Table 1.3. Agricultural holdings; utilised agricultural land area and SO by economic size of agricultural holding

	Holding economic size classes							
	Total/ Total	Up to 2000	2000 ≤4000	4000 ≤8000	8000 ≤15000	15000 ≤25000	25000 ≤50000	50000 ≤100000
Agricultural holdings	48870	31779	9462	5220	1788	428	139	38
UAA ha	221297.6	33797.4	26047.2	44110.0	55528.7	36252.8	18123.5	3736.8
Economic size	125817765.2	19860041.1	26896813.8	28684158.6	18709040.7	8021255.2	4544111.6	2586639.3
Family agricultural holdings	48824	31769	9462	5216	1783	426	132	30
UAA ha	212724.4	33713.6	26047.2	44102.1	55431.2	36221.5	13518.4	2633.8
Economic size	109319482.4	19854761.7	26896813.8	28660736.7	18659925.7	7988395.9	4299645.5	2058127.0
Business entities	46	10	-	4	5	2	7	8
UAA ha	8573.2	83.8	-	7.9	97.5	31.3	4605.1	1103.0
Economic size	16498282.8	5279.4	-	23421.9	49115.0	32859.3	244466.1	528512.3

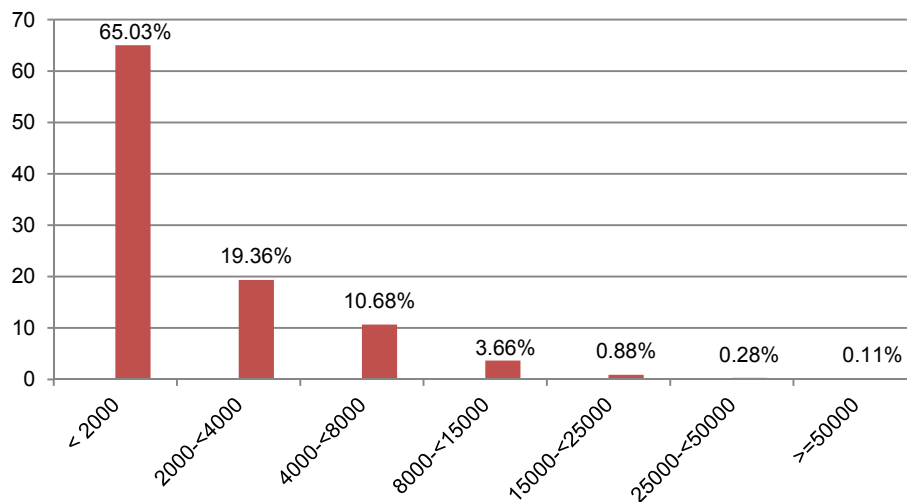
/continue/

	Holding economic size classes						
	100000 ≤250000	250000 ≤500000	500000 ≤750000	750000 ≤1000000	1000000 ≤1500000	1500000 ≤3000000	Over 3000000
Agricultural holdings	10	2	2	-	-	1	1
UAA ha	1429.9	-	22.0	-	-	-	2249.0
Economic size	1568543.8	253175.0	1253620.5	-	-	2774276.2	10666089.4
Family agricultural holdings	6	-	-	-	-	-	-
UAA ha	1057.0	-	-	-	-	-	-
Economic size	901076.2	-	-	-	-	-	-
Business entities	4	2	2	-	-	1	1
KPZ ha	372.9	-	22.0	-	-	-	2249.0
Economic size	667467.6	253175.0	1253620.5	-	-	2774276.2	10666089.4

The average value of economic size of holding in family agricultural holdings is EUR 2 239.1, while the average in business entities is EUR 358 658.3. The average value of economic size of agricultural holding in Montenegro is EUR 2 574.54, and the reason is dominant contribution of family agricultural holdings.

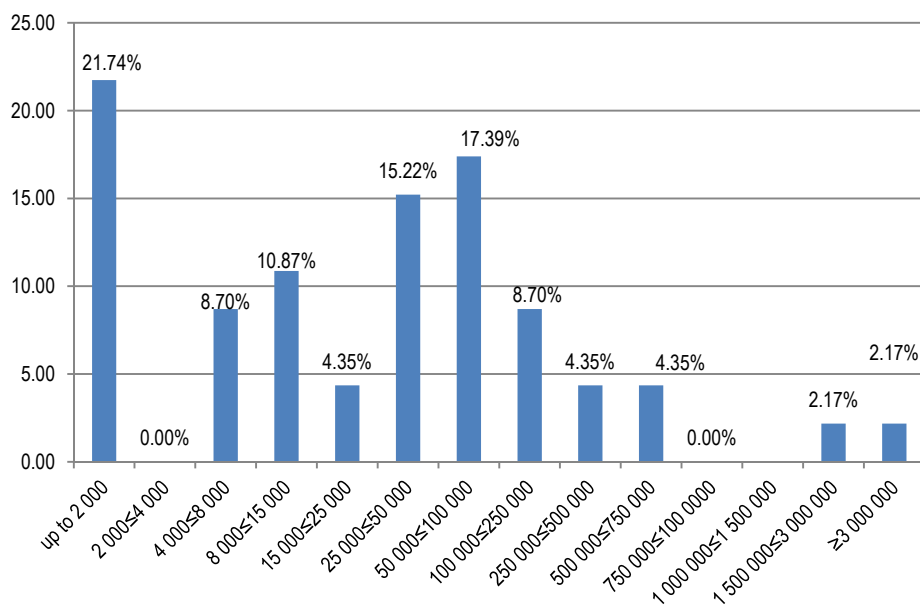
There are more than 65% of family agricultural holdings are of economic size value less than EUR 2 000. Of the total number, there are only 168 family agricultural holdings, i.e. 0.34% with the economic value over EUR 25 000.

Chart 1.3.1. Family agricultural holdings by economic size

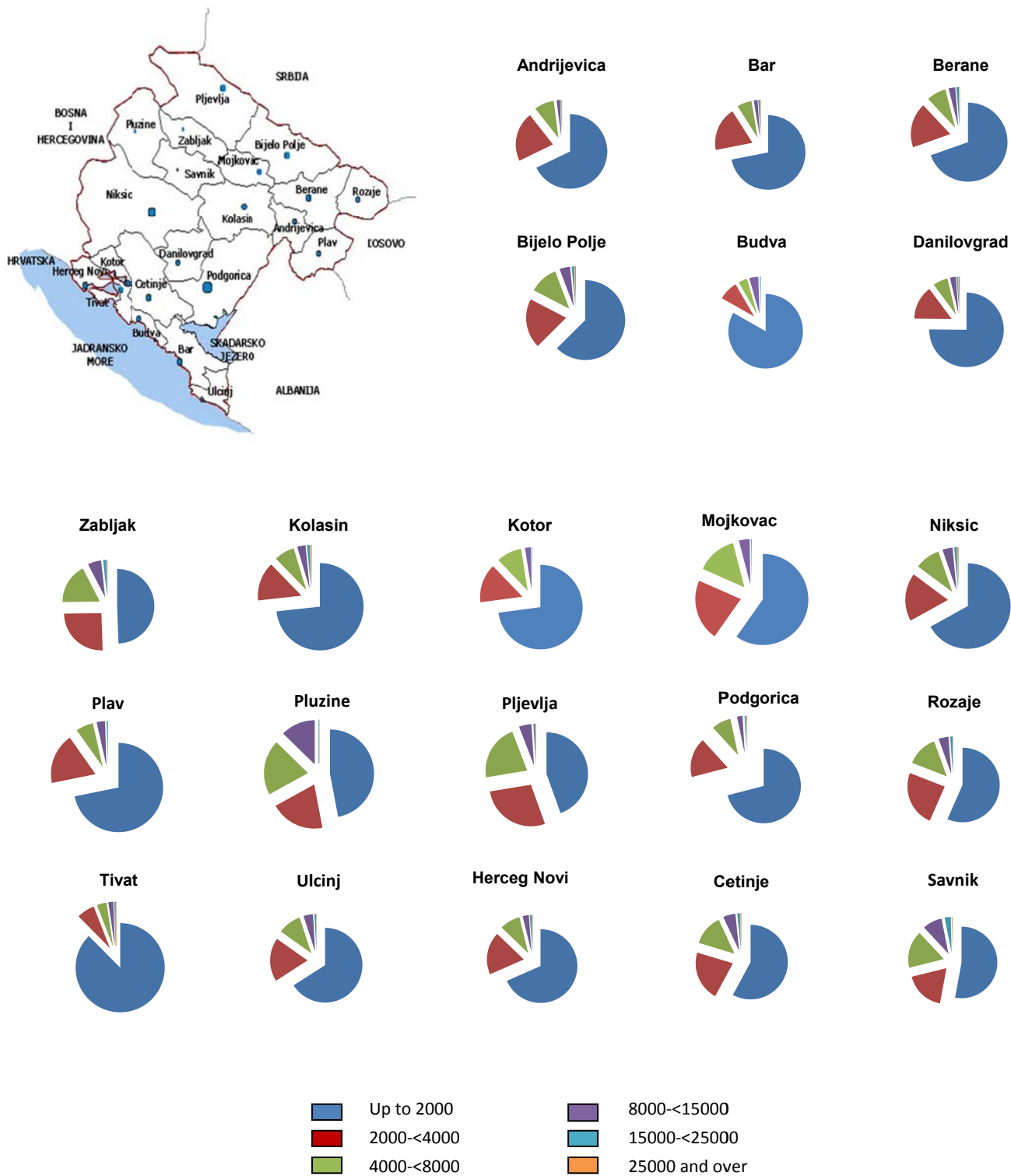

The average economic value of business entities is EUR 358 658.3. Somewhat more than a half of business entities possesses the economic value over EUR 25 000.

Chart 1.3.2. Business entities by economic size

Chart 1.3.3. Family agricultural holdings by economic size, and by municipalities

2. Type of farming (agricultural production)

"The type of farming (agricultural production) of a holding" is the production system of a holding which is characterised by the relative contribution of different enterprises to the holding's total SO. Applying this methodological rule changes recent perception on structure of agricultural holdings, i.e. position that the agriculture of holdings in Montenegro are characterised by mixed farming (agricultural production).

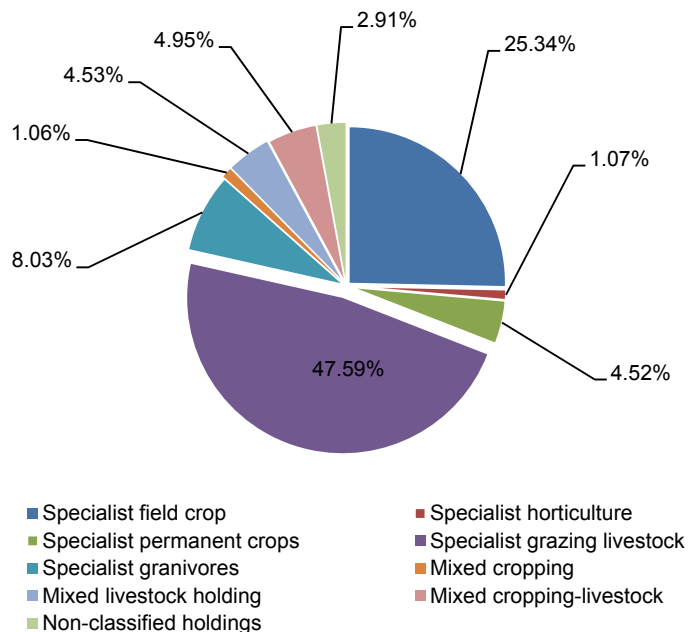
The share of Standard Output (SO) of individual agricultural activities in the total SO value on an agricultural holding indicates that Montenegro has 47.56% of agricultural holdings classified as specialist holdings grazing livestock, and then there are 25.33% of special holdings field crops, which includes Montenegro in group of countries with high share of specialist holdings.

Table 2.1. Agricultural holdings; utilised agricultural land, and economic value by type of farming

	Type of farming									
	Total	Field crops	Specialist horticulture	Specialist permanent crops	Specialist grazing livestock	Specialist granivores	Mixed cropping	Mixed livestock	Mixed cropping-livestock	Non-classified holdings
Agricultural holdings	48870	12381	530	2209	23242	3931	519	2212	2420	1426
UAA ha	221297.0	18616.7	1530.9	3906.6	182529.5	1902.0	1083.7	5536.8	5975.3	215.8
Economic size	125817765.2	1808192.8	2465009.4	12207666.3	82411166.5	10316162.4	690943.4	6739352.1	9179272.2	0
Family agricultural holdings	48824	12372	523	2205	23233	3923	518	2210	2419	1421
UAA ha	212724.4	15353.2	1499.3	1624.6	179887.0	1885.9	776.1	5507.6	5975.3	215.8
Economic size	109319482.4	1529699.6	2378385.7	1396518.3	81138668.9	6378919.8	629023.9	6716310.7	9151955.4	0.0
Business entities	46	9	7	4	9	8	1	2	1	5
UAA ha	8572.6	3263.5	31.6	2282.0	2642.5	16.1	307.6	29.2	0.0	-
Economic size	16498282.8	278493.2	86623.6	10811148.1	1272497.5	3937242.6	61919.6	23041.5	27316.8	0

Of the total number of agricultural holdings, there are only 8.04% of specialist holdings – specialist granivores, 4.53% of agricultural holdings with the mixed livestock, and 4.95% mixed cropping and livestock

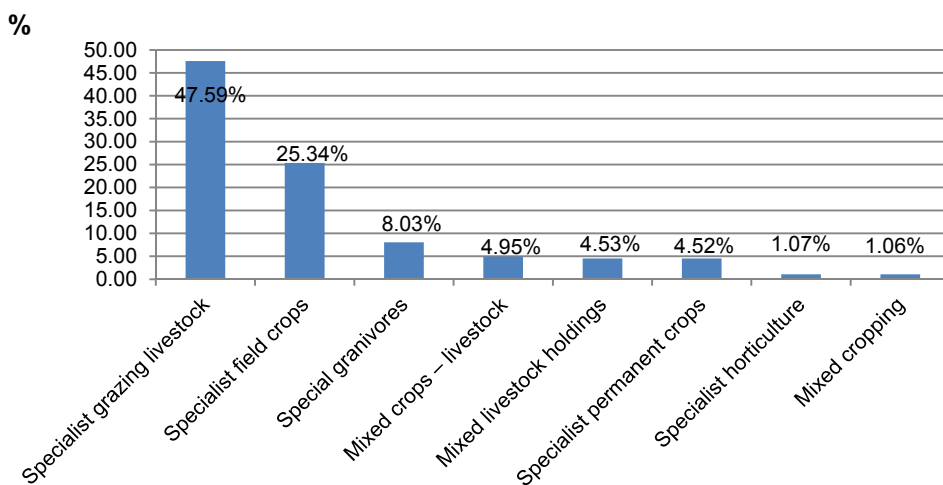
Chart 2.1 Agricultural holdings by type of farming

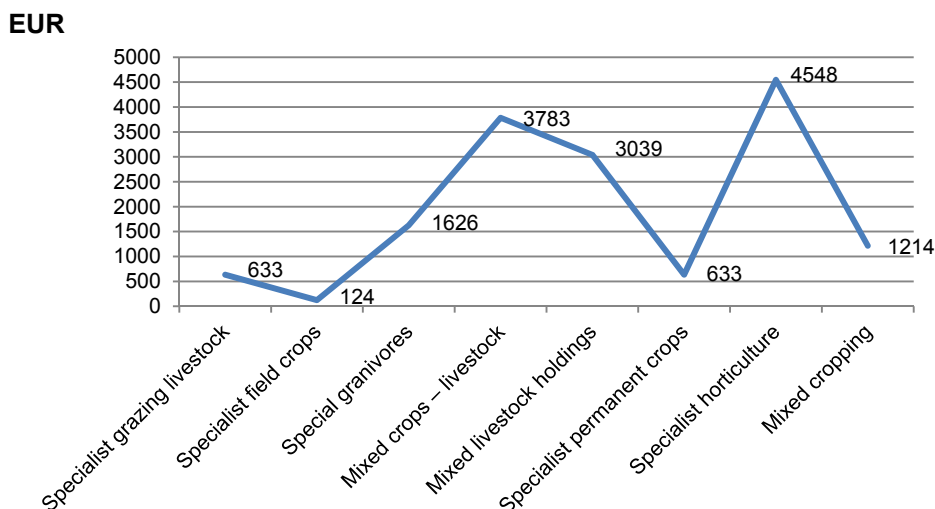
There are only 2.92% of non-classified holdings (family agricultural holdings with kitchen garden, fisherman’s cooperatives, and similar).

The economic value of family agricultural holding is within the specialist horticulture (EUR 4 548), mixed cropping-livestock (EUR 3 783), mixed livestock holdings (EUR 3 039), while other types of family agricultural holdings are with less than EUR 2 000.

Chart 2.2. Family agricultural holdings and by type of farming (agricultural production)

Chart 2.3. Family agricultural holdings by economic value of a holding, and by type of farming

The structure of farming types of agricultural holdings differs among municipalities, but almost every municipality is represented with holding specialist grazing livestock, except Budva and Danilovgrad with holdings specialist field crops. In regards with Podgorica, the ratio is the same. Specialist field crops is the most present on family agricultural holdings in municipality Niksic, and specialist grazing livestock in municipality Bijelo Polje.

TABELARNI PREGLED

**STRUKTURA PORODIČNIH POLJOPRIVREDNIH
GAZDINSTAVA PO OPŠTINAMA**

TABLES REVIEW

**STRUCTURE OF FAMILY AGRICULTURAL HOLDINGS BY
MUNICIPALITIES**

Tabela 1. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema korišćenom poljoprivrednom zemljištu, ekonomskoj veličini i radnoj snazi po opštinama

Table 1. Family agricultural holdings by UAA, economic size, and labour force by municipalities

	Korišćeno poljoprivredno zemljište porodičnih poljoprivrednih gazdinstava Total utilised agricultural area ha	Ekonomska veličina porodičnih poljoprivrednih gazdinstava Economic size of family agricultural holdings	Radna snaga na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima - AWU Labour force in family agricultural holdings AWU
CRNA GORA	212724.4	109319482.4	46473.03
Andrijevica	8710.3	2800363.5	1083.4
Bar	2442.7	3046531.2	1371.6
Berane	21870.4	9325651.3	4626.1
Bijelo Polje	29011.2	16013197.6	7546.9
Budva	116	274422.1	115.8
Danilovgrad	9447.6	5160092.6	2074.1
Žabljak	7480.5	1867398	606.2
Kolašin	8629	3082124.9	1436.3
Kotor	1964.8	602477.5	204.6
Mojkovac	7873.3	2932274.2	1522.1
Nikšić	17736.8	15366960.7	5348.5
Plav	10749	4376621.3	3184.4
Plužine	23186.5	3428760.8	1161.1
Pljevlja	22901.4	12184940.2	5862.8
Podgorica	17789.2	13341254.5	4919.1
Rožaje	11985.8	5498430.9	1891.4
Tivat	109.7	161342.8	101.8
Ulcinj	2707.9	3745211.5	1318.2
Herceg Novi	578.5	1112025.3	468.6
Cetinje	928	2338114.1	807.9
Šavnik	6506.5	2661287.2	822.3

Tabela 2. Porodična poljoprivredna gazdinstava prema ekonomskoj veličini po opštinama

Table 2. Family agricultural holdings by economic size, and by municipalities

	Klasa ekonomske veličine gazdinstva						
	Holding economic size classes						
	Ukupno Total	manje od 2000 less than 2000	2000-4000	4000-<8000	8000-<15000	15000-<25000	25000 i više 25000 and more
Crna Gora	48824	31769	9462	5216	1783	426	168
Andrijevica	1417	961	305	122	21	5	3
Bar	1814	1304	347	115	30	10	8
Berane	4509	3138	829	362	122	48	10
Bijelo Polje	6407	4006	1288	744	275	61	33
Budva	203	169	17	8	8	1	0
Danilovgrad	2993	2249	440	193	76	19	16
Žabljak	623	308	158	110	36	9	2
Kolašin	1575	1154	228	120	49	16	8
Kotor	362	263	54	35	8	1	1
Mojkovac	1214	724	264	174	46	3	3
Nikšić	6886	4611	1252	658	267	66	32
Plav	2479	1780	456	156	75	12	0
Plužine	859	389	165	168	105	30	2
Pljevlja	4001	1781	1115	871	195	27	12
Podgorica	7276	5163	1258	614	173	45	23
Rožaje	2089	1182	509	282	90	24	2
Tivat	169	148	11	6	3	1	0
Ulcinj	1731	1141	327	176	71	12	4
Herceg Novi	522	357	98	47	14	4	2
Cetinje	895	518	195	120	48	10	4
Šavnik	800	423	146	135	71	22	3

Tabela 3. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema tipu poljoprivredne proizvodnje po opštinama

Dio 1

Table 3. Family agricultural holdings by type of farming, and by municipalities

	Tip poljoprivredne proizvodnje Type of farming				
	Ukupno Total	Ratarstvo Field crops farming	Hortikultura (povrće, cvijeće i ukrasno bilje) Horticulture crops	Stalni zasadi (vinova loza i voće) Permarmanent crops	Uzgoj stoke (goveda, ovce, koze) Grazing livestock
CRNA GORA	48824	12372	523	2205	23233
Andrijevica	1417	368	3	3	770
Bar	1814	156	20	334	797
Berane	4509	1262	8	61	2328
Bijelo Polje	6407	1656	37	99	3809
Budva	203	46	8	29	33
Danilovgrad	2993	947	26	277	794
Žabljak	623	157	0	0	451
Kolašin	1575	682	2	9	730
Kotor	362	50	6	64	111
Mojkovac	1214	320	2	5	724
Nikšić	6886	1856	25	62	2542
Plav	2479	778	3	3	1405
Plužine	859	195	0	12	575
Prijevlja	4001	959	7	8	2758
Podgorica	7276	1844	305	648	1849
Rožaje	2089	382	1	3	1594
Tivat	169	41	1	17	31
Ulcinj	1731	192	59	372	914
Herceg Novi	522	88	7	46	200
Cetinje	895	156	3	147	325
Šavnik	800	237	0	6	493

Tabela 3. Porodična poljoprivredna gazdinstva prema tipu poljoprivredne proizvodnje po opštinama

Table 3. Family agricultural holdings by type of farming, and by municipalities

Dio 2

	Tip poljoprivredne proizvodnje				
	Type of farming				
	Uzgoj svinja i živine Pigs and poultry	Mješovita biljna proizvodnja Mixed crops production	Mješovita stočna proizvodnja Mixed livestock production	Mješovita biljna i stočna proizvodnja Mixed crops and livestock production	Nerazvrstana gazdinstva Not classified farms
CRNA GORA	3923	518	2210	2419	1421
Andrijevisa	134	0	87	46	6
Bar	52	65	24	130	236
Berane	333	36	246	185	50
Bijelo Polje	300	45	219	198	44
Budva	38	0	6	18	25
Danilovgrad	404	80	264	143	58
Žabljak	2	0	4	7	2
Kolašin	37	1	34	53	27
Kotor	49	2	21	27	32
Mojkovac	55	4	59	36	9
Nikšić	1288	35	554	280	244
Plav	116	0	83	89	2
Plužine	14	0	6	53	4
Pljevlja	67	19	38	138	7
Podgorica	872	155	447	632	524
Rožaje	11	3	3	88	4
Tivat	13	3	5	9	49
Ulcinj	23	47	29	91	4
Herceg Novi	56	9	30	35	51
Cetinje	40	8	43	138	35
Šavnik	19	6	8	23	8

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
UKUPNO			48824	109319482.4	212724.4	4.4	2239.1	513.9
Ratarstvo / Specialist field crops			12372	1529699.6	15353.2	1.2	123.6	99.6
	Specijalizovana za žitarice, uljane i proteinske biljke / Specialist cereals, oilseeds and protein crops		93	59820.9	327.3	3.5	643.2	182.8
	Specijalizovana za žitarice (osim riže), uljane i proteinske biljke / Specialist cereals (other than rice), oilseeds and protein crops		93	59820.9	327.3	3.5	643.2	182.8
	Opšti ratarski usjevi / General field cropping		12279	1469878.7	15025.9	1.2	119.7	97.8
	Specijalizovana za korjenaste biljke / Specialist root crops		596	456711.9	709.1	1.2	766.3	644
	Žitarice, uljane, proteinske i korjenaste biljke kombinovano / Cereals, oilseeds, protein crops and root crops combined		10	3893.1	10.7	1.1	389.3	364.1
	Specijalizovana za povrće za prerađu / Specialist open field vegetables		31	88816.7	67.9	2.2	2865.1	1307.5

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Specijalizovana za duvan / Specialist tobacco	18	1918.5	15.9	0.9	106.6	120.8
		Različite ratarske biljke kombinovano / Various field crops combined	11624	918538.5	14222.3	1.2	79	64.6
		Hortikultura (povrće, cvijeće i ukrasno bilje) / Specialist horticulture	523	2378385.7	1499.2	2.9	4547.6	1586.4
		Specijalizovana za hortikulturu u zaštićenom prostoru / Specialist horticulture indoor	50	26909.8	27.8	0.6	538.2	968.9
		Specijalizovana za povrtnarstvo u zaštićenom prostoru / Specialist vegetables indoor	45	26133.6	26.7	0.6	580.7	978
		Specijalizovana za cvijeće i ukrasno bilje u zaštićenom prostoru / Specialist flowers and ornamentals indoor	4	631.8	0.7	0.2	158	899
		Specijalizovana za kombinacije povrća, cvijeća i ukrasnog u zaštićenom prostoru / Mixed horticulture indoor specialist	1	144.4	0.4	0.4	144.4	412.6

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Specijalizovana za hortikulturu na otvorenom / Specialist horticulture outdoor	383	606335.6	583.9	1.5	1583.1	1038.4
		Specijalizovana za povrtnarstvo na otvorenom / Specialist vegetables outdoor	369	603542.5	578.3	1.6	1635.6	1043.6
		Specijalizovana za cvijeće i ukrasno bilje na otvorenom / Specialist flowers and ornamentals outdoor	14	2793.1	5.6	0.4	199.5	499.1
		Ostala hortikultura / Other horticulture	90	1745140.4	887.5	9.9	19390.4	1966.3
		Specijalizovana za pečurke / Specialist mushrooms	4	12920.3	3.4	0.9	3230.1	3761.4
		Specijalizovana za rasadnike / Specialist nurseries	61	1698884.8	851.2	14	27850.6	1995.9
		Različite hortikulture / Various horticulture	25	33335.2	32.9	1.3	1333.4	1012.1
		Stalni zasadi (vinova loza i voće) / Specialist permanent crops	2205	1396518.3	1624.6	0.7	633.3	859.6
		Specijalizovana za vinogradarstvo / Specialist vineyards	922	1054189.1	586.4	0.6	1143.4	1797.7

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Specijalizovana za kvalitetna vina / Specialist quality wine	434	536777.9	260.1	0.6	1236.8	2064.1
		Specijalizovana za druga vina / Specialist wine other than quality wine	354	374641.9	231.1	0.7	1058.3	1621
		Specijalizovana za grožđe za svježū upotrebu / Specialist tables grapes	121	120314.9	84.9	0.7	994.3	1417.7
		Ostali vinogradi / Other vineyards	13	22454.4	10.4	0.8	1727.3	2168
		Specijalizovana za voće i citruse / Specialist fruit and citrus fruit	939	266837	775	0.8	284.2	344.3
		Specijalizovana za voće (osim citrusa, tropskog i jezgrastog voća) / Specialist fruit (other than citrus, tropical fruits or nuts)	640	197259.6	585.1	0.9	308.2	337.2
		Specijalizovana za citruse / Specialist citrus fruit	161	34923.7	100.2	0.6	216.9	348.4
		Specijalizovana za tropsko voće / Specialist tropical fruits	27	10480.5	19.9	0.7	388.2	526.4

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Specijalizovana za voće, citruse, tropsko i jezgrasto voće (mješovita proizvodnja) / Specialist fruit, citrus, tropical fruits and nuts: mixed production	111	24173.1	69.8	0.6	217.8	346.4
		Specijalizovana za masline / Specialist olives	240	19129	146.3	0.6	79.7	130.7
		Specijalizovana za masline / Specialist olives	240	19129	146.3	0.6	79.7	130.7
		Različiti stalni usjevi kombinovano / Various permanent crops combined	104	56363.2	116.9	1.1	542	482.3
		Različiti stalni usjevi kombinovano / Various permanent crops combined	104	56363.2	116.9	1.1	542	482.3
		Uzgoj stoke (goveda, ovce, koze) / Specialist grazing livestock	23233	81138668.9	179887	7.7	3492.4	451.1
		Specijalizovana za goveda - uzgoj i tov / Specialist cattle – rearing and fattening	381	741608.1	1201.5	3.2	1946.5	617.2
		Specijalizovana za goveda - uzgoj i tov / Specialist cattle – rearing and fattening	381	741608.1	1201.5	3.2	1946.5	617.2

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
	Uzgoj goveda za mlijeko i tov kombinovano / Cattle – dairying, rearing and fattening combined		18609	62046014.3	91941.9	4.9	3334.2	674.8
		Uzgoj goveda za mlijeko i tov kombinovano / Cattle – dairying, rearing and fattening combined	18609	62046014.3	91941.9	4.9	3334.2	674.8
	Ovce, koze i ostale životinje za ispašu / Sheep, goats and other grazing livestock		4243	18351046.6	86743.6	20.4	4325	211.6
		Specijalizovana za ovce / Specialist sheep	828	2379022	20432.2	24.7	2873.2	116.4
		Ovce i goveda kombinovano / Sheep and cattle combined	1185	9715766.2	56062	47.3	8199	173.3
		Specijalizovana za koze / Specialist goats	875	1326024.4	2875.9	3.3	1515.5	461.1
		Različita stoka za ispašu / Various grazing livestock	1355	4930234	7373.5	5.4	3638.5	668.6
	Uzgoj svinja i živine / Specialist granivores		3923	6378919.8	1885.9	0.5	1626	3382.4
		Specijalizovana za svinje / Specialist pigs	3658	4356967.3	1652.7	0.5	1191.1	2636.3
		Specijalizovana za uzgoj svinja / Specialist pigs	104	280320.8	56.1	0.5	2695.4	4997.1

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Specijalizovana za tov svinja / Specialist pig rearing	3495	3799368.3	1536.7	0.4	1087.1	2472.4
		Specijalizovana za uzgoj i tov svinja kombinovano / Pigs rearing and fattening combined	59	277278.3	59.9	1	4699.6	4631.2
		Specijalizovana za živinu / Specialist poultry	169	1718309.6	135	0.8	10167.5	12731.1
		Specijalizovana za kokoške nosilje / Specialist layers	101	1135932.3	71.1	0.7	11246.9	15972.5
		Specijalizovana za brojlere / Specialist poultry-meat	60	520366.2	61.1	1	8672.8	8517.4
		Specijalizovana za kokoške nosilje i brojlere kombinovano / Layers and poultry-meat combined	8	62011.1	2.8	0.3	7751.4	22493
		Različite kombinacije svinja i živine / Various granivores combined	96	303642.9	98.3	1	3162.9	3090.5
		Različite kombinacije svinja i živine / Various granivores combined	96	303642.9	98.3	1	3162.9	3090.5
		Mješovita biljna proizvodnja / Mixed cropping	518	629023.9	776.1	1.5	1214.3	810.5

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
	Mješovita biljna proizvodnja / Mixed cropping		518	629023.9	776.1	1.5	1214.3	810.5
		Hortikultura i stalni usjevi / Horticulture and permanent crops combined	41	54462	48.1	1.2	1328.3	1132.3
		Hortikultura i ratarstvo kombinovano / Horticulture and field crops combined	151	159451	162.5	1.1	1056	981.4
		Ratarstvo i vinogradarstvo kombinovano / Field crops and vineyards combined	26	62178.6	63.5	2.4	2391.5	978.5
		Ratarstvo i stalni zasadi / Field crops and permanent crops combined	174	43812.5	273.8	1.6	251.8	160
		Mješoviti usjevi, glavni ratarski usjevi / Mixed cropping, mainly field crops	53	203335.7	119	2.2	3836.5	1709.3
		Ostali mješoviti usjevi / Other mixed cropping	73	105784.2	109.2	1.5	1449.1	968.8
	Mješovita stočna proizvodnja / Mixed livestock holdings		2210	6716310.7	5507.6	2.5	3039.1	1219.5

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Mješovita stoka, uglavnom stoka za ispašu / Mixed livestock, mainly grazing livestock	1841	5620272.3	4956.2	2.7	3052.8	1134
		Mješovita stoka uglavnom za proizvodnju mlijeka / Mixed livestock, mainly dairying	1660	5190667.1	3870	2.3	3126.9	1341.3
		Mješovita stoka uglavnom za ispašu, a ne za proizvodnju mlijeka / Mixed livestock, mainly non-dairying grazing livestock	181	429605.1	1086.2	6	2373.5	395.5
		Mješovita stoka, uglavnom svinje i živina / Mixed livestock, mainly granivores	369	1096038.4	551.4	1.5	2970.3	1987.8
		Mješovita stoka, prasad i živina i stoka za proizvodnju mlijeka kombinovano / Mixed livestock; granivores and dairying combined	193	812435.1	344.7	1.8	4209.5	2357.2
		Mješovita stoka, prasad i živina i stoka za ispašu a ne za proizvodnju mlijeka / Mixed livestock: granivores and non-dairying grazing livestock	176	283603.3	206.7	1.2	1611.4	1371.8

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
Mješovita biljna i stočna proizvodnja / Mixed crops – livestock			2419	9151955.4	5975.3	2.5	3783.4	1531.6
	Ratarstvo - stoka za ispašu kombinovano / Field crops – grazing livestock combined		141	562626.7	751.2	5.3	3990.3	748.9
		Ratarstvo kombinovano sa proizvodjom mlijeka / Dairying combined with field crops	38	220877.9	450.9	11.9	5812.6	489.9
		Proizvodnja mlijeka kombinovana sa ratarstvom / Dairying combined with field crops	57	270953.9	203.8	3.6	4753.6	1329.2
		Stoka za ispašu, isključujući mliječna grla kombinovano sa ratarstvom / Non-dairying grazing livestock combined with field crops	46	70794.9	96.5	2.1	1539	733.6
	Različiti usjevi i stoka kombinovano / Various crops and livestock combined		2278	8589328.7	5224.1	2.3	3770.6	1644.2
		Ratarstvo i svinje i živina kombinovano / Field crops and granivores combined	110	129248.9	333.6	3	1175	387.5

Tabela 4. Porodična poljoprivredna gazdinstva - korišćeno poljoprivredno zemljište i ekonomska veličina prema tipu poljoprivredne proizvodnje

Table 4. Family agricultural holdings, UAA and economic size by types of farming

Opšti tip	Glavni tip	Posebni tip	Porodična poljop. gazdinstva	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha	Ekonomska veličina	Korišćeno poljoprivredno zemljište ha po gazdinstvu	Ekonomska veličina po gazdinstvu	Ekonomska veličina po ha
General type	Principal type	Particular type	Family agricultural holdings	Utilised agricultural land area	Economic size	Utilised agricultural land area ha per farms	Economic size per farms	Economic size per ha
		Stalni usjevi i stoka za ispašu kombinovano / Permanent crops and grazing livestock combined	136	420232.2	337.2	2.5	3089.9	1246.1
		Pčelarstvo / Apiculture	919	3684059	1011.7	1.1	4008.8	3641.5
		Različite kombinacije usjeva i stoke / Various mixed crops and livestock	1113	4355788.6	3541.6	3.2	3913.6	1229.9
		Nerazvrstana gazdinstva / Non-classified holdings	1421	0	215.8	0.2	0	0
		Nerazvrstana gazdinstva / Non-classified holdings	1421	0	215.8	0.2	0	0
		Nerazvrstana gazdinstva / Non-classified holdings	1421	0	215.8	0.2	0	0

